

Pia Bergström & Hanna Cederström

Socionomprogrammet 240 hp, Institutionen för socialt arbete

Ersta Sköndal Högskola

Socialt arbete, uppsats, SD82, 2009

Handledare: Bengt Börjeson

Examinator: Anders Kassman

”Om inte vi mammor mår bra mår inte barnen bra heller”

– En studie om kvinnor som har barn med frihetsberövade män

Förord

Vi vill härmed rikta ett stort tack till alla de personer som på ett eller annat vis bidragit till att göra den här C-uppsatsen möjlig.

Ett särskilt tack riktas till ni kvinnor som lät er intervjuas. Mötet med er har varit oerhört värdefullt. De personliga och känsliga erfarenheter ni delat med er av har betytt mycket för oss. Vi är ytterst tacksamma för ert deltagande.

Vill också tacka Bryggan för all den generösa hjälp vi fått.

Ett stort tack riktas även till vår handledare Bengt Börjeson, för all din uppmuntran och den kunskap du delat med dig av.

Avslutningsvis vill vi tacka varandra för ett gott samarbete.

April 2009

Pia Bergström och Hanna Cederström

Abstrakt

Denna studie behandlar ämnet kvinnor som har barn med frihetsberövade män. Dessa kvinnor, som förblir ensamstående föräldrar under tiden deras män avtjänar sitt straff, är föga uppmärksammade i samhället. Det är också ett tämligen outforskat område, både i Sverige och utomlands (Liebling & Maruna 2005; Light & Campbell 2006; Girshick 1996). Vi vill med denna uppsats påvisa hur fängelsestraffet kan påverka kvinnan och hennes familj. Vårt syfte med studien var att få ökad förståelse för kvinnornas livssituation utifrån frågeställningar: Vilka konsekvenser har mannens fängelsestraff gett för kvinnorna och deras barn sett ur kvinnans perspektiv? Vad har kvinnorna fått för stöd och vilket stöd saknar de? Vi har använt oss av en hermeneutisk forskningsansats av induktiv karaktär. Vi har genomfört kvalitativa intervjuer med sju kvinnor vars män sitter eller har suttit frihetsberövade och som alla har sökt stöd för sina barn hos Bryggan Stockholm. Som stöd i analysen använde vi teorierna om kris, coping och ett interaktionistiskt perspektiv. I vår litteraturgranskning har vi presenterat framförallt engelskspråkiga texter. Vårt resultat visar att trots kvinnornas olika livshistorier har de flera gemensamma beröringspunkter. Frihetsberövningen har inneburit en stor psykisk påfrestning för kvinnorna, men även ekonomiska bekymmer och skamkänslor. Alla har även känt oro för barnen och saknar ett tillräckligt barnperspektiv framförallt hos kriminalvården. Trots alla påfrestningar uttrycker kvinnorna att de blivit stärkta. Flera av kvinnorna vittnar om en avsaknad av adekvat stöd. Vår förhoppning är att implikationer från studien kan bidra till att målgruppens behov får större uppmärksamhet.

Innehållsförteckning

ABSTRAKT	2
INLEDNING	6
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
DISPOSITION	7
ANSVARSFÖRDELNING	7
BAKGRUND TILL STUDIEN	7
BRYGGAN STOCKHOLM	8
ANHÖRIGAS KONTAKT MED KRIMINALVÅRDEN	9
METOD	10
FORSKNINGSANSATS	10
URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	10
DATAINSAMLING	11
Litteratursökning	11
Intervjuer	11
VETENSKAPSTEORETISK ANSATS	12
VALIDITET	14
RELIABILITET	14
GENERALISERBARHET	15
BEARBETNING OCH ANALYS	15
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	16
TIDIGARE FORSKNING	17
TEORETISKA PERSPEKTIV	23
KRISTEORIN	23
COPING	26
INTERAKTIONISTISKT PERSPEKTIV	27
Skam och spegeljaget	27
Stigma och stämplingsteori	28

RESULTATREDOVISNINGEN	30
ANNA	30
BEA	33
CAROLINE	36
DORIS	39
ELSA.....	41
FRIDA	44
GUNILLA.....	47
ANALYS	50
KONSEKVENSER	50
Kris	50
Barn	51
Skam och stigma.....	52
Ekonomi.....	53
Arbete och Fritid.....	53
Coping	53
Relationen.....	54
Stöd.....	55
DISKUSSION OCH EGNA REFLEKTIONER	57
KÄLLFÖRTECKNING	59
BILAGA 1	62
BILAGA 2	64

Inledning

När en i familjen begår brott och blir frihetsberövad påverkas hela familjen. Det kan dock vara svårt att hitta adekvat hjälp i en svår livssituation. Samhället erbjuder inga riktade stödinsatser för frihetsberövades familjer, de verksamheter som erbjuds barn och föräldrar är inom frivilligsektorn, i ideella föreningars regi. Dessutom visar amerikanska studier att många familjer drar sig från att vända sig till myndigheter för att få hjälp (Hairston, 2001, s. 11). Enligt kriminalvårdens statistik från 2008 var 5102 män och 297 kvinnor dömda och inskrivna på olika anstalter i Sverige. Dessutom satt 1910 personer häktade. (www.statistik.kriminalvarden.se). Många av dessa män och kvinnor har barn. Annelie Björkhagen Turesson (2009) skriver i sin nya avhandling *Mor i fängelse – en analys om ungdomars resilienceprocess* att den hemmavarande föräldern har en begränsad möjlighet att fungera som resurs för barnen när de själva är stressade (Björkhagen Turesson 2009, s. 237). Hon hänvisar till en amerikansk forskning där det framkommer att barn till frihetsberövade fäder oftast bor hos modern medan bara en fjärdedel av barn till intagna mödrar bor hos sina fäder (a.a. s.12).

Svensk statistik saknas om detta men det är inte orimligt att anta att detsamma skulle gälla även i Sverige. Dessa kvinnor, som blir ensamstående föräldrar under tiden deras män avtjänar sitt straff, är föga uppmärksammade. För familjen kan gripandet komma som en överraskning och chock och en ofrivillig separation kan orsaka mycket sorg. Kriminalitet förknippas ofta med skam och stigma, vilket kan försvåra situationen ytterligare. Detta har väckt vårt intresse att studera deras situation närmare. Hur ser deras livssituation ut, hur har partners fängelsestraff påverkat olika områden i deras liv?

Syfte och frågeställningar

Denna uppsats fokuserar på kvinnor som har barn tillsammans med frihetsberövade. Syftet är att få ökad förståelse för kvinnornas livssituation. För att uppnå syftet kommer vi att belysa följande frågeställningar:

Vilka konsekvenser har mannens fängelsestraff gett för kvinnorna och deras barn sett ur kvinnans perspektiv?

Vad har kvinnorna fått för stöd och vilket stöd saknar de?

Disposition

I arbetets inledande kapitel presenteras uppsatsens syfte och frågeställningar. I kapitel ett redogörs arbetets disposition. I kapitel två presenteras bakgrund till studien samt en presentation av Bryggan och en kort förklarande text kring anhörigas kontakt med kriminalvården. I det följande kapitel tre beskrivs den valda metoden för studien. I kapitel fyra redogörs det aktuella kunskapsläget och tidigare forskning om kvinnor som har barn tillsammans med frihetsberövade män. Vi redogör för korta referat av de mest tillämpliga studierna och annan relevant litteratur samt en sammanfattning av dessa för att kategorisera de viktigaste slutsatserna. I kapitel fem presenteras de teoretiska perspektiven kristeori, coping samt det interaktionistiska perspektivet vilka har utgjort ett stöd i analysen. Därefter, i kapitel sex redogörs resultatet av intervjupersonernas utsagor. I kapitel sju presenteras analysen och i det sista avslutande kapitlet en diskussion om studien samt slutord.

Ansvarsfördelning

Vi har tillsammans arbetat med alla avsnitten men haft huvudansvar för vissa delar. Vi har läst, diskuterat och gett kommentarer på varandras ansvarsområden. Hanna har i huvudsak haft ansvar för metoddelen samt teoriavsnitten om Kris och Coping samt lite tidigare forskning. Pia har i huvudsak haft ansvar för inledning, tidigare forskning, teoriavsnittet om Interaktionistiskt perspektiv, avsnitten om Bryggan och Anhörigas kontakt med kriminalvården samt etiska ställningstagande. Pia har vidare ansvarat för att skaffa informanter och för all kontakt med Bryggan. Vi har genomfört två intervjuer var på egen hand samt tre gemensamt. Övriga uppsatsen, som syfte, frågeställningar, intervjuguide, resultatredovisning, analys samt diskussion ansvarar vi för gemensamt.

Bakgrund till studien

Vi har båda vid våra arbetsplatser uppmärksammat familjemedlemmarnas ibland mycket utsatta situation när en närstående drabbas av något oförutsätt.

Hanna har i sitt arbete som kurator på Danderyds sjukhus kommit i kontakt med kvinnor vars män sitter häktade eller dömda med anledning av brott som begåtts mot kvinnorna själva i form av våld. Vidare innebär arbetet, i många fall, att stödja anhöriga till patienter som avlidit, är svårt sjuka, har blivit skadade eller på annat sätt råkat ut för en allvarlig situation.

Pia har i sitt arbete på Bryggan kommit i kontakt både med barn och vuxna som har en anhörig som sitter eller har suttit frihetsberövad. Idén till att skriva om just kvinnor med barn som anhöriga till frihetsberövade väcktes då Pia arbetade med en grupp kvinnor på Bryggan som hade erbjudits tillfälle att träffa varandra på ett Föräldrakafé under tiden deras barn gick i en stödgrupp. Föräldrakafét är ingalunda bara för kvinnor som har straffade män, men under den första terminen Föräldrakafét fanns, hade kvinnorna som deltog en gemensam nämnare: de var alla mammor, själva ostraffade och de hade eller hade haft en relation med en man som var dömd. Trots att kvinnorna levde helt skilda liv kunde de relatera till varandra och känna igen varandras känslor. Kvinnorna uppskattade mötena och berättade att gruppen gav dem både stöd och ett andrum från vardagsstressen. Det var inte ovanligt att de saknade tillfällen att öppet kunna reflektera över sin situation. Den upptäckten var grunden till den här uppsatsen: hur ser livsvillkoren ut för kvinnorna som lever i liknande förhållandena?

Bryggan Stockholm

Bryggan Stockholm är en ideell förening som bedriver verksamhet för att ge stöd och råd till barn och ungdomar med föräldrar som är eller har varit aktuella inom kriminalvården, till föräldrar som är intagna och till föräldrar som vill förbereda sin frigivning tillsammans med familjen. Även andra anhöriga är välkomna men fokus ligger alltid på barnen.

Bryggan Stockholm ingår i den nationella riksorganisationen Riksbryggan. Bryggorna arbetar utifrån ett barnperspektiv enligt FN:s barnkonvention och deras uppgift är att förutom stöd och råd informera och öka kunskap om de frihetsberövades barns situation samt utveckla insatser för målgruppen.

Bryggan Stockholm startade sin verksamhet år 2001 och har för närvarande sex anställda. Ett antal volontärer hjälper till vid behov. Verksamheten består av en mängd olika aktiviteter som är inriktade för både barn och föräldrar. På Bryggan kan familjer träffa andra i en liknande situation och prata med personalen. Bryggan har Öppet Hus en gång i veckan med pyssel, sällskapsspel och gratis middag. Det finns också stödgrupper för barn. Mindre barn kan gå i Delfinen som är en stödgrupp för barn mellan 7-12 år, och ungdomar mellan 13-19 år kan träffa jämgamla i Ungdomsgruppen. Under lov finns det utflykter och aktiviteter för hela familjen. Man kan komma till Bryggan för att få prata enskilt om sin situation eller använda lokalen för att få träffa sina barn om man inte bor tillsammans med barnen och/eller har umgängesrätt med restriktioner. En annan viktig del av arbetet är, förutom aktiviteterna som äger rum i Bryggans lokaler, att informera om verksamheten och om målgruppens villkor samt att delta i opinionsbildningen. Bryggans personal åker regelbundet till ett antal häkten

och anstalter och kommer där i kontakt med föräldrar som kanske senare söker sig till Bryggan, eller tycker att deras barn skulle må bra av att delta i grupper. Även den tuffa och vuxna fängelsemiljön betraktas utifrån ett barnperspektiv när Bryggan besöker anstalterna. Det har resulterat exempelvis i att det idag finns ett barnombud på varje anstalt och besöksrummen är mer barnvänliga. Personalen har också bra kännedom om olika myndigheter och andra verksamheter och kan vid behov hänvisa föreningens medlemmar vidare och stödja även där. Viktigt är också att informera myndigheter och andra möjliga samarbetspartners om Bryggan för att de i sin tur kan länka sina klienter till Bryggan. Organisationen finansieras med hjälp av statliga och kommunala medel och med stöd ur fonder och stipendier. Bryggan samarbetar med bland andra Rädda Barnen, RFS och BRIS. (www.bryggan.a.se)

Anhörigas kontakt med kriminalvården

Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av straff i fängelse och frivård samt för verksamheten vid landets häkten. När en klient blir intagen på anstalt får hon/han ta emot samtal och besök i den mån det lämpligen kan ske. Anstaltens lokaler och tillgång på personal kan dock sätta gränser. Familj, släktingar och vänner kan besöka de intagna men varje besökare måste godkännas av anstalten. Anstalten kontrollerar till exempel om besökaren förekommer i brottsregister. Besökare som är under 18 år får tillstånd efter skriftligt medgivande från den eller dem som är besökarens vårdnadshavare. Yngre barn som är under 15 år måste i regel ha en vuxen följeslagare.

De som ska besöka frihetsberövade måste först lämna sina personuppgifter till anstalten som kontrollerar uppgifterna. Efter att ha blivit godkänd av kriminalvården kan hon eller han ringa till anstalten för att boka en tid. Det finns olika regler på olika anstalter beroende på om de är öppna eller slutna. Generellt är mat och dryck förbjudet att ta med sig men böcker och tidningar är tillåtet. När man kommer till en anstalt måste man kunna identifiera sig. Besökare visiteras före besöket och narkotikahundar kan medverka vid visitationen. Även den intagna visiteras såväl före som efter besöket. Besökare får komma på speciella tider och besökstiden är begränsad till någon eller några timmar. På vissa anstalter kan långväga besökare erbjudas halv- och heldagsbesök. På slutna anstalter får man träffas i speciella besöksrum och på öppna anstalter kan besöken ske i bostadsrum. På vissa större anstalter finns det besökslägenheter. På de flesta slutna anstalter finns barnvänliga besöksrum.

Av säkerhetsskäl kan besök vara bevakade. Det betyder att anstaltens personal finns med under hela besöket och att till exempel kroppskontakt mellan den intagne och besökaren inte är tillåten. Vid inskrivningen i anstalten frågar personalen om den frihetsberövade har barn

och om hon eller han har vårdnaden. Detta görs för att personalen på anstalten får kunskap om att den intagne har barn och att det kan tas med i en *verkställighetsplan* (VSP).

Kriminalvården för dock ingen statistik över antal barn som har frihetsberövade föräldrar.

Om man inte vet var ens anhörig finns kan man skriva ett brev till *Klient- och säkerhetsenheten* som skickar brevet vidare till den man letar efter. Kriminalvården har regler om sekretess som säger att kriminalvården inte får ange information om de intagna, till exempel vilken anstalt de är på. Därför kan man inte ringa och fråga efter en viss person.

För att anpassningen till samhället ska underlättas kan den intagne beviljas permissioner, tillstånd att lämna anstalten för en viss, kort tid. Det är åklagare eller domstol som bestämmer om eventuella restriktioner gällande exempelvis umgänge eller miljö. (www.kriminalvarden.se).

Metod

Forskningsansats

Vi har valt att använda oss av en hermeneutisk forskningsansats. Ett hermeneutiskt angreppssätt passar vår studie eftersom hermeneutiken handlar om att tolka och förstå människors vardag och livsvillkor (Wallén, 1993, s. 30).

Studien är av induktiv karaktär genom att befintlig forskning och teori används som ett hjälpmedel för att skapa förståelse. I första hand bygger resonemanger på utsagorna i sig själva. Teorianknytningar har främst gjorts i de fall en ytterligare förståelse har ansetts nödvändigt för att belysa temat (Alvesson & Sköldberg, 1994, s. 41-42).

Urval och avgränsningar

För att finna informanter till studien kontaktade vi föreningen Bryggan i Stockholm. Bryggan valde vi för att de förenar familjer till frihetsberövade och bevakar deras intressen. Med Bryggans hjälp fick vi kontakt med åtta kvinnor som efter förfrågan av personal från Bryggan ställde sig positiva till att bli intervjuade. Senare visade det sig att två av kvinnorna hade tidsbrist och inte kunde medverka. Därefter fick vi en till informant, som även hon har haft kontakt med Bryggan, genom en av de intervjuade. Vårt krav var att kvinnorna skulle ha haft kontakt med Bryggan samt har barn med en man som sitter eller har suttit frihetsberövad. Skälet till att vi valt att begränsa oss till att finna informanter genom Bryggan är att samtliga har eller har haft en etablerad stödkontakt som gemensam nämnare. Vidare ville vi försäkra oss om att informanterna inte befann sig i ett akut kristillstånd. Vi har i urvalskriterierna inte fokuserat på hur långt straff mannen har eller har haft och inte heller vilken typ av brott som

har begåtts. Därtill har vi inte tagit hänsyn till vilken relation kvinnan har med mannen idag, eller om barnen hon tagit hand om under frihetsberövningen är hennes biologiska eller mannens barn.

Det negativa med att begränsa informanterna till en enda organisation är att vi då inte hör röster från kvinnor som finns utanför Bryggan och som av olika anledningar inte söker sig dit.

Datainsamling

Litteratursökning

Forskning och litteratur om kvinnor vars män sitter frihetsberövade visade sig vara tämligen begränsad, i varje fall i Sverige.

För att finna tidigare forskning har vi använt oss av sökmotorer på internet, samt sökmotorer på Ersta Sköndals högskolas bibliotek, Stockholms Stadsbibliotek samt Stockholms universitetsbibliotek. Vidare har sökning skett i databaserna: Academic Search Elite, SocIndex, Libris och Psycinfo. Centrala nyckelord i sökandet har varit: anhöriga till frihetsberövade, anhöriga till kriminella, partner frihetsberövade, partner fängelse, prisoners wife, inmates, spouses of inmates, prisoners families, incarceration, family imprisonment. Utifrån den litteratur vi hittat har vi sedan fortsatt sökandet med hjälp av den litteratur författarna hänvisat till. Vi har även sökt rapporter och litteratur vid officiella hemsidor för kriminalvård samt kontaktat kriminalvården per mail och telefon. Vi har även varit i kontakt med ett antal myndigheter och organisationer i sökandet efter information och relevant litteratur. De vi varit i kontakt med är: Bryggan, Socialstyrelsen, Röda Korset, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare RFS, Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende RFHL, Förtroenderådets Riksorganisation FRIO, Kriminellas revansch i samhället KRIS och Stiftelsen för Kriminalvårdens Främjande, KRITS i Helsingfors.

Intervjuer

Insamling av empirin har genomförts med hjälp av forskningsintervjuer i syfte att erhålla kvalitativa beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka deras mening (Kvale, 1997, s. 117). Ämnets ibland känsliga och privata karaktär var avgörande i valet av intervju som datainsamlingsmetod. Vid intervju ges också möjligheter till att följa upp det som sägs och utforska det ytterligare. Vidare kan också kroppsspråk som den intervjuade förmedlar erbjuda mycket information om det som sägs och inte sägs. Även om detta inte kan fångas till sin fulla rätt vid ljudinspelning, finns det ändå kvar en bild när intervjuerna transkriberas och analyseras.

För att ge de intervjuade så stor frihet som möjligt att berätta om sina erfarenheter och upplevelser användes en relativt ostrukturerad intervju. Vår ambition har varit att låta de intervjuade själva få avgöra hur mycket de vill berätta. Intervjuguiden är utarbetad mot bakgrund av studiens syfte och är halvstrukturerad i intentionen att nå en kombination av öppet samtal och strukturerad intervju. Guiden har koncentrerats till tio relevanta teman med ett antal öppna underfrågor till respektive tema (a.a. 1997, s. 122, 117). Temana var följande: Bakgrund, Öppenhet och Reaktionen, Gripandet, Konsekvenser, Barn, Hälsa och Coping, Stöd, Relationen, Framtiden, Tillägg.

Vår första kontakt med intervjupersonerna skedde via telefon där vi redogjorde kring studiens syfte samt information rörande deras medverkan. Vid intervjutillfället inleddes varje intervju med att intervjupersonen återigen informerades om studiens syfte men även kring intervjupersonens konfidentialitet.

Intervjuerna ägde rum på en plats och en tidpunkt som den intervjuade själv valt och intervjun varade i ungefär en timme. Inledningsvis ställdes demografiska frågor samt frågor kring hur kvinnans situation ser ut i nuläget i relation till mannen. Fyra av intervjuerna genomförde vi var för sig och resterande tre genomförde vi tillsammans. Vid de tillfällen vi båda deltog hade en av oss huvudansvaret för själva intervjun. Den andra gjorde stödanteckningar och ställde frågor vid behov. Vår ambition från början var att genomföra samtliga intervjuer tillsammans, men då många av våra intervjupersoner har avsett dyrbar fritid för att bli intervjuade valde vi att vara så tillmötesgående och flexibla som möjligt för att tillgodose deras önskemål om tid och plats, dessvärre har det betytt att vi ibland fått dela på oss. Arbetsfördelningen och ambitionen var att Hanna skulle intervju informanter som Pia hade kommit i kontakt med tidigare och det lyckades vi genomföra förutom en gång där olika scheman gjorde det oundvikligt. Samtliga intervjuer spelades in med hjälp av diktafon, detta för att vi ska kunna koncentrera oss på ämnet och dynamiken i intervjun samt för att säkerställa att ingen information går förlorad (a.a. s. 147). Avslutningsvis fick informanterna frågan om de hade något mer att tillägga eller om det var något de själva ville framhålla som viktigt för kvinnor i samma situation som dem.

Vetenskapsteoretisk ansats

Hermeneutik kan översättas med "tolkningskonst" eller "tolkningslära" och handlar om tolkning av innebörder i dess vidaste mening (Wallén, 1993, s. 30). Utgångspunkten i den hermeneutiska tolkningsmodellen är att forskaren alltid har en förförståelse och utifrån den börjar vägen mot ökad kunskap. Vi möter aldrig något eller någon förutsättningslöst. Därför

är det nödvändigt att klargöra vad man i hermeneutisk forskning kallar "förförståelsen". Det går inte att frigöra sig från förväntningar, farhågor, åsikter, fördomar, känslor och värderingar. Men genom att medvetandegöra dessa så långt som möjligt, kan vi som forskare aktivt pröva om våra tolkningar påverkats av dem och söka andra möjliga tolkningar (Sjöström, 1998, s 83). Vår förförståelse när studien påbörjades var de olika erfarenheter vi fått genom våra arbeten vilket redogörs närmare i avsnittet "Bakgrund till studien".

Studiens centrala uppgift är att tolka de utsagor och texter som är resultatet av de sju intervjuerna som genomförts för att finna en förståelse av meningen med det, i intervjusammanhang, sagda. En strävan är att förstå vad uttalandena uttrycker om den intervjuades livsvärld. Den hermeneutiska ansatsen är dubbelt relevant för intervjuforskningen; först genom att belysa de intervjutexter som ska tolkas och sedan genom att kartlägga den process där intervjutexterna ska tolkas (Kvale, 1997, s. 49).

Ödman (1994) skriver att den hermeneutiska processen inbegriper fyra huvudmoment, vilka är tolkning, förståelse, förförståelse och förklaring. En hermeneutisk tolkningsprocess kan betecknas som en cirkel eller en spiral som består av att tolkaren i utgångsläget granskar delarna av en text, och söker förstå den större helheten (Ödman, 1994, s. 83-84). Ett huvudtema för hermeneutiken är att meningen från en del endast kan förstås om den sätts i samband med helheten. Omvänt består helheten av delar och kan därför endast förstås ur dessa (Alvesson & Sköldberg, 1994, s. 115). I tolkningen och analysen av intervjun finns en ständigt en växling mellan delar och helhet där tolkarens förståelse förändras i takt med att kunskapen ökar och en helhetsbild framträder (Ödman, 1994, s. 83-84).

Ödman liknar utgångspunkten för analysen, pendlandet mellan del och helhet, med att lägga pussel. Ofta startar vi ganska planlöst eftersom vi sällan har tillgång till en total helhetsbild. I sådana situationer försöker vi bilda oss en uppfattning om små helheter som tillsammans konstruerar något större (a.a. s. 106-107). Hela tiden måste tankerörelser mellan del och helhet göras för att pusslet ska bli begripligt och klart. Vi går från del till helhet och från helhet till del. Utan någon form av föreställningar om helheten skulle vi i pusslandet endast ha bitarnas form att gå efter, med resultatet att pusslet aldrig skulle bli färdigt. Men delarna är å andra sidan nödvändiga för att vi ska kunna bilda oss en uppfattning om helheten. Det råder ömsesidigt beroendeförhållande mellan del och helhet (a.a. s. 97-99). Den vaga föreställningen om helheten som fanns i inledningsskedet genomgår allteftersom en successiv förändring. I och med att de enskilda delarna kan ges en allt tydligare innebörd, klarnar helhetsbilden. Den hermeneutiska processen är dock varken enkel eller lättäm. Ibland måste vi stanna upp i arbetet och låta tankarna mogna. Tolknings- och förståelseprocessen saknar

början och slut. Det finns ingen absolut nollpunkt där processen startar och den tolkning som vi gärna betraktar som slutgiltig kommer att omformuleras åtskilliga gånger under vårt liv (a.a. s. 106-107).

Validitet

Enligt Kvale (1997) handlar begreppet validitet om huruvida forskaren undersöker det som avses att undersökas. Validitet är inte knutet till en specifik del av studien utan ska följa forskaren genom hela undersökningen. Validering innebär att vara kritisk till sin analys, noggrant presentera sitt perspektiv på det undersökta ämnet, vara medveten om risken med snedvriden tolkning och redovisa hur man har försökt förhindra densamma (Kvale, 1997, s.214). För att nå hög validitet har vi kontinuerligt genom hela uppsatsprocessen gjort återkopplingar till studiens syfte. Vidare har vi varit noggranna vid intervjuer att ställa följdfrågor för att kontrollera det som sägs för att försäkra att vi uppfattat informanterna rätt (a.a. s. 218-219). Samtliga intervjuer spelades in med diktafon samt transkriberades sedan ordagrant för att uppnå en så rättvis bild som möjligt av vad som sagts (a.a. s. 149-152). Validitet vid analysen handlar om hantverksskicklighet, om argumentationen är hållbar, välgrundad, försvarbar, vägande och övertygande (a.a. s. 218-220). För att öka validiteten har vi valt att redovisa många citat för att understödja vårt resonemang kring de olika innebörderna.

Reliabilitet

Reliabilitet menas hur pålitligt undersökningens tillvägagångssätt är och i kvalitativ forskning är det ofta en fråga om intervjuarens och intervjufrågornas kvalitet. För att öka reliabiliteten i studien har vi försökt att beskriva procedurerna och tankegångarna kring intervjun samt bearbetningen och analysen av datamaterialet så noggrant som möjligt. Vidare har vi spelat in samtliga intervjuer vilket gör att vi kan gå tillbaka och beakta eventuella oklarheter (a.a. s. 213). Enligt Kvale (1997) handlar reliabilitet vid utskriften om problem att överföra muntlig kommunikation till skriftlig, om hur väl utskriften gestaltar vad som sagts. Vid analysen handlar det om forskningsresultatens konsistens. Då vi är två uttolkare som deltagit under analysarbetet har det bidragit till en högre reliabilitet eftersom båda har delgivit sitt perspektiv, tolkat samt kontrollerat materialet (a.a. s. 188-189, 194).

Generaliserbarhet

Vi har inte i vår studie för avsikt att nå en generaliserbarhet. I den här studien verkar generaliserbarheten snarare av det naturalistiska slaget. Den naturalistiska generaliseringen vilar på personlig erfarenhet, vilket enligt Kvale (1997) innebär att tyst kunskap om hur saker förhåller sig kan verbaliseras och därmed övergå från tyst och implicit kunskap till mer formulerad kunskap (Kvale, 1997, s. 210). Resultaten från vår studie bidrar till att synliggöra tyst kunskap om upplevelsen av intervjupersonernas upplevelse av sin situation vilket kan fungera som grund för byggandet av ytterligare erfarenheter.

Bearbetning och analys

Bearbetningen och analysen har utförts i flera steg. Empirin i studien består av sju djupintervjuer där vi försökt fånga vilken betydelse frihetsberövandet av partnern haft för de enskilda intervjupersonerna. Därefter har vi sammanställt och tolkat dessa beskrivningar i syfte att finna struktur i den ordning som initialt präglar ett kvalitativt intervjumaterial (Ödman, 1997, s. 77).

Varje intervju transkriberades i nära anknytning till genomförandet vilket gjorde att minnesbilden av intervjun och dess stämninglägen ännu fanns kvar. Det inspelade materialet genomlyssnades och skrevs ut så ordagrant som möjligt. Otydliga utsagor, pauser och stämninglägen noterades, detta för att uppnå en så rättvis bild som möjligt av vad som sagts (Kvale, 1997, s. 149-152). Att skriva ut intervjuer tar mycket tid i anspråk men för det goda med sig att man bli väl bekant med materialet, någon som sedan underlättade analysarbetet.

Intervjuerna lästes sedan igenom i sin helhet ett antal gånger för att få en bild av sammanhanget i varje unika berättelse. Vi strök även under det vi ansåg vara relevant ur analysynpunkt samt skrev ned våra spontana reflexioner kring materialet. Då vi erhöll mycket text att bearbeta valde vi att använda oss av meningskoncentrering vilket innebär att meningar som intervjupersonerna uttryckt formuleras mer koncist (a.a. s. 174). Vidare meningskategoriseras intervjuerna vilket innebär att intervjun kodas i två kategorier av innebörder, likheter, olikheter eller mönster i de sätt som informanterna hanterar sin situation. Utifrån varje kategoriserat temaområde har vi analyserat materialet igen (a.a. 1997, s. 178-180).

Avslutningsvis har vi meningstolkat det kategoriserade materialet vilket innebär att man går utöver struktureringen av de uppenbara innebörderna i en text till en mer djupare tolkning av texten (a.a. s. 174). Utgångspunkten för vår tolkning av det som sagts i intervjun har skett

utifrån de kategorier vi valt med förhoppningen att kunna ge svar på studiens syfte och frågeställning (a.a. s. 174-175).

Tolkningar har gjorts utifrån empirin, förförståelse, teori samt forskning på området. I den fortsatta bearbetningen har varje intervju studerats var för sig med intentionen att hitta nya mönster utifrån vad den intervjuade berättade om sin situation. Intervjuerna jämfördes sedan sinsemellan angående variationer och eventuella likheter. I enlighet med den hermeneutiska spiralen pendlar analysen mellan del och helhet. Specifika utsagor sätts i förhållande till intervjun i sin helhet och till förförståelsen, specifika intervjuer till intervjumaterialet som helhet. De tolkningar som sedan presenteras är sådana som bedöms rimliga i sammanhanget, alltså utifrån intervjun som helhet (Ödman, 1994, s. 83-84).

Etiska överväganden

Vi har i uppsatsen använt oss av Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer gällande informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002, s. 9-11). För att beakta informationskravet har vi informerat våra intervjupersoner både skriftligt i form av ett informationsbrev (bilaga 2) och muntligt inför varje intervju kring uppsatsens syfte, intervjupersonens roll samt att deltagandet i studien är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan eller avböja att svara på frågan om de så vill. Vi har dessutom lämnat kontaktinformation så att de kan enkelt nå oss efter intervjun vid behov. För att beakta samtyckeskravet har studiens syfte klargjorts för deltagarna innan de gav sitt samtycke och möjlighet till återkallning av samtycket förmedlades tydligt. Då intervjupersonerna har gett utsagor av privat karaktär har vi beaktat kravet på konfidentialitet genom avidentifiering och benämning av fiktiva namn. Vi har inte heller namngivit barn, nationaliteter eller bostadsområden. Slutligen har vi informerat deltagarna i studien om att det insamlade materialet endast skall användas i vår aktuella studie och därmed inte lämnas ut för annat ändamål. Bandupptagningar sparas tills uppsatsen är genomförd och kommer därefter att förstöras (Vetenskapsrådet, s. 9-14; Neuman, 2006, s. 135-139).

Att diskutera de etiska aspekterna har varit av stor vikt för oss då intervjuerna har innehållit information av mycket privat natur. Även frågan, huruvida det faktum att alla informanterna antingen är eller har varit besökare på en namngiven organisation kan avvika från konfidentialitetskravet, har tagits i beaktning. Vi har dock bedömt att vår avidentifiering är tillräcklig och att kvinnornas frivilliga medverkan och deras helhjärtade vilja att bidra till att målgruppens villkor uppmärksammas försvarar vår presentation av innehållet.

Tidigare forskning

Vi kommer att presentera ett urval svenska och internationella texter som vi bedömer som relevanta för uppsatsen. Eftersom ämnet är tämligen utforskat i Sverige har vi valt att ha tyngdpunkten i den engelskspråkiga forskningen.

Murray (2005) skriver i *Effects on Imprisonment* att konsekvenserna av att ha en partner i fängelse kan vara både emotionella och praktiska. *Effects on Imprisonment* är ett samlingsverk som diskuterar aktuell forskning i de engelskspråkiga länderna. Han konstaterar att inkomstbortfall, svårigheter att bibehålla sociala kontakter, problem i parrelationen och det ökade ansvaret i att ta hand om barn kan öka känslan av förlust och hopplöshet hos de frihetsberövades partners (Murray, 2005, s. 444). I flera verk vi har tagit del av fastslås att det behövs fler studier om de frihetsberövades familjer (Murray 2005; Light & Campbell 2006; Girshick 1996).

Murray (2005) tar upp den första studien i Storbritannien om partners till frihetsberövade som gjordes 1965 av Pauline Morris. Hon intervjuade 825 intagna män och 469 partners. Morris kom fram till att männens fängelsestraff upplevdes generellt som en kris orsakat av att familjen splittras hellre än kris på grund av stigma eller skam. Stigma upplevdes nästan enbart av kvinnor vars män blev fängslade för första gången och bara i början av separationen. Som de största problemen nämndes hos 63% av kvinnorna en försämring i ekonomiska situationen, 81% upplevde en försämring i arbetslivet, 46% förändringar i attityd till äktenskapet och framtidsplaner, 63% hade problem i sociala aktiviteter, 60% i relationen med släktingar och 57% i relationer med vänner och grannar. Murray skriver att sedan Morris studie 1965 har andra studier om samma målgrupp gett påfallande lika resultat i Storbritannien, USA, Irland och Australien. Att vara en ensamstående förälder innebär påfrestningar av olika slag. Förutom att kvinnorna själva har svårt, stödjer de ofta även mannen som sitter inne. Inkomstbortfall har i studierna visat sig vara det största problemet. Kostnaderna för besök och kontakter kostar mycket pengar och uteblir därmed från andra ändamål. Partners fängelsevistelse kan även orsaka flytt från hemmet och problem i relationer samt skilsmässor. Omständigheterna kring besöken, fängelsemiljön, långa resvägar, ovänligt bemötande av personalen, brist på information och byråkratiska svårigheter upplevs också problematiskt. Brittiska studier har även uppmärksammat etniska aspekter och kommit fram till att minoriteter upplever diskriminering och att invandrare bevittnar om särskilda problem (Murray, 2005, s. 444-445).

I den svenska boken *Fångarnas barn* (1998) ger författaren Mie Melin flera exempel på starka chock- och sorgreaktioner hos både vuxna och barn i familjerna där en familjemedlem blir frihetsberövad. Hon har med uppdrag från Rädda Barnen intervjuat både fängslade föräldrar och föräldrar som har sin partner i fängelse. Melin har pratat med kvinnor som har berättat om den svåra omställningsperioden när de, ofta helt oförberedda, blir ensamstående förälder mot sin vilja. Vardagslivet med barn kräver inte bara samma rutiner som förut utan även att ta hand om barnens känslomässiga reaktioner. Samtidigt genomgår de själva en svår period med blandade känslor och ansvaret för försörjningen av familjen.

Vidare skriver Melin att när en förälder fängslas är det inte självklart att man på en gång kan berätta sanningen. Skulden och skammen gör att straffet blir en hemlighet som i sin tur kan göra att familjen isolerar sig. I stället blir straffet en hemlighet som hålls inom familjen, och många isolerar sig för att ingen ska få veta vad som ligger bakom försvinnandet (Melin 1998, s.14). Melin menar mammorna lätt negligerar sina behov av tröst och stöd och håller tillbaka sin smärta och sorg till priset av sin egen hälsa. Depression, ångest och sömnlöshet är vanliga reaktioner på en krissituation som kvinnorna går igenom, speciellt under den första svåra tiden (a.a. s.18).

I en brittisk artikel *Prisoners' Families: Still Forgotten Victims* av Light & Cambell (2006) lyfts de intagnas familjer upp som oskyldiga (brotts)offer. Författarna hävdar att mycket fokus har varit på familjernas förmåga att stödja den frihetsberövades rehabilitering. De menar dock att familjerna behöver stöd för sin egen del, inte för hur de på bästa sättet kan effektivisera kriminalvårdens arbete. Författarna efterfrågar samhälleligt stöd för gruppen och uppmuntrar olika aktörer kring dessa familjer att samarbeta och utveckla bättre arbetsformer. De hävdar att fångarnas familjer inte är en prioriterad grupp i dagens konkurrenssamhälle när det gäller samhällsinsatser. Stödaspekten är central. Stöd från den övriga släkten och vännerna kan bero på vilken typ av brott det handlar om, och det är inte ovanligt att de intagnas familjer blir isolerade. Därför är det ytterst viktigt att familjerna erbjuds exempelvis stödgrupper där de får träffa andra som har en icke-dömande attityd och liknande erfarenheter (Light & Cambell, 2006, s. 305-306).

Lori B. Girshick är en av kvinnorna som regelbundet har besökt sin man i fängelse i flera år. Hon är tillika sociolog och forskare och har gjort en studie *Soledad women* (1996) om kvinnor som besökt sina män på anstalten Soledad i USA. I studien har 25 kvinnor intervjuats om sin roll som partner till en intagen utifrån frågeställningar om genus och stigma. Gershick (1996) skriver att kvinnor hon lärde känna i en liknande livssituation förstod henne bättre än hennes släkt och vänner. Hon hävdar vidare att anhöriga till gärningsmän inte får

samma medkänsla och sympati från omgivningen som anhöriga till brottsoffren. Ibland ses de som suspekta, ibland även som medbrottslingar. Att förlora sin partner genom fängelsestraff skiljer sig från alla andra typer av separationer på grund av social stigma och är inte en separation som är lika socialt accepterad som andra (a.a. s.10).

Författaren hävdar att kvinnornas upplevelser har varit försummade och banaliserade i forskning (a.a. s.12). Till skillnad från Light & Campbells artikel ovan lyfter hon upp kvinnorna och familjen som en viktig resurs för mannen och samhället i rehabiliteringsprocessen. Gershick har även ett feministisk perspektiv i studien och hennes slutsats är bland annat att kvinnorna fullföljde sin socialiserade kvinnoroll som omsorgsgivare (caretaker). Hennes resultat visar också att kvinnornas copingmekanismer var mycket framgångsrika (a.a. s.117). Kvinnorna i studien beskrivs inte som passiva offer utan mycket starka kvinnor. Förutom den traditionella kvinnorollen som omvårdaren i familjen är de även överlevare när det gäller ekonomisk nöd, stigma och i många fall rasism (a.a. s.120). Separationen från mannen för med sig både positiva och negativa konsekvenser enligt studien. Svartsjuka framstod som en av svåraste påfrestningarna. Stress orsakat av separationen, brist på kommunikation och stöd, social stigma, ekonomiska problem, att barnen växer upp utan sin pappa, ensamhet, regler i fängelsesystem och social degradering tär också mycket på relationen (a.a. s.48). Men ett fängelsestraff kan också gynna förhållandet. Många kvinnor berättade att kommunikationen mellan man och kvinna har förbättrats, förhållandet har blivit starkare med mer tillit. Några av informanterna tyckte att fängelsetiden var bra för mannen som hade fått tid att reflektera över sitt liv (a.a. s. 49).

I Miller & Felmlees studie *"The captive heart: women's satisfaction and commitment in prison inmate relationships"* (2005) intervjuades 127 kvinnor som besökte intagna i ett stort fängelse i Kalifornien, USA. Många kvinnor i studien uppgav att de var mycket nöjda med relationen med den intagne mannen och var fast beslutna att få den att hålla. De uppgav intensiva känslor av kärlek för sin partner och kallade honom för sin själsfrände. Många beskrev frihetsberövandet som något positivt för relationen. Att det blev ett "wake up call" som ökade närheten i relationen samt gjorde att mannen slutade med droger och alkohol. Vidare visade studien att kvinnorna hade relativt låga förväntningar på en relation, vilket var baserat på tidigare mycket sämre relationer. En del kvinnor såg positivt på att ha barn med en frihetsberövad och att barnen var en slags belöning samt den bästa aspekten av förhållandet. De kvinnor som såg sig i rollen som singelförälder uppgav dock en ökad finansiell och emotionell kostnad för att försöka klara av sin situation med barnen.

Enligt Schwartz & Weintraub (1974) i *Prisoner's Wife: A study in crisis* innebär frihetsberövandet en dubbel kris för familjen. Först måste familjen anpassa till den tillfälliga förlusten av en familjemedlem. Många av de problem som uppstår liknar de då en familjemedlem dör med en viktig skillnad: mannen är fortfarande vid liv och kommer förmodligen att återvända till familjen. För det andra måste familjen skapa en ny relation till mannen och omgivningen, vilket kan innebära skamkänslor då det mannen gjort ofta anses som socialt oacceptabla handlingar. För att förstå dimensionen av krisen måste man se till hela förloppet från arresteringen till det slutgiltiga straffet, vilket i många fall kan vara en lång period och svår process. Kvinnan går under den här perioden igenom en serie av kriser. Bristen på tillräcklig information skapar stress, vilket försvårar hanteringen av den nya situationen. Kvinnan lever en lång period i ovisshet i väntan på domen och i många fall är det svårt att på förhand göra en bedömning av hur långt straffet kommer att bli.

Författarna skriver att precis som vid de flesta kriser måste kvinnan förlita sig på allt tillgängligt stöd som finns i hennes personliga sociala system och då främst i familjen, vilket inte alltid är så enkelt. Kvinnans föräldrar kanske vill hjälpa henne med ifrågasätter samtidigt hennes val att stanna hos mannen eftersom de ser att det är han som skapat den stress och sorg som hon får genomgå. Många gånger händer det att kvinnan måste försvara mannen och sitt val vilket kan resultera i att kvinnan tillslut väljer att inte vända sig till sin familj med de problem hon har eftersom hon inte maktar med att bli ifrågasatt. Även kvinnans relation med mannens föräldrar kan innebära svårigheter. Det kan hända att mannens föräldrar skyller på kvinnan för att deras son blivit kriminell. Mer vanligt är dock att kvinnan kan känna att mannens föräldrar är de som under mannens uppväxt skapat de svårigheter som lett att han valt en kriminell livsstil.

Ofta med chock inser kvinnan i samband med frihetsberövandet av mannen att hon helt plötsligt har en ny roll som singelförälder. Precis som kvinnan blir även barnen chockade och förvirrade av det som hänt och är i stort behov av stöd och förklaringar. Ett av de första problemen för kvinnan är att förklara för barnen vad som hänt. Eftersom kvinnan ofta känner skam har hon svårt att säga hela sanningen utan kanske väljer en nödlögn som känns mer socialt accepterad. Enligt författarna spelar grannskapet en stor roll för hur om kvinnan väljer att berätta sanningen. I grannskap där det är mer vanligt att män bli fängslade kan kvinnan och barnen vara mer öppna mot varandra och barnen utan att behöva känna social stigma. Medan grannskap där acceptansen är låg måste kvinnan och hennes barn inte bara ta i tu med sina egna känslor av skuld, skam och saknad utan måste även konstruera lögn kring den försvunna familjemedlemmen. Vidare måste kvinnan hantera och bemästra alla de känslor

barnet genomgår efter fängslandet av fadern vilket kan innebära stora svårigheter helst om hon själv befinner sig i en svår kris.

Andra svårigheter för kvinnan är den förändring som sker i relationen till mannen som inte längre finns närvarande i hemmet, förändringar i familjestrukturen och problem rörande hur mycket mannen kan blanda sig i familjeangelägenheter och vara med och bestämma kring inköp och vardagliga ting samt att besöka mannen vilket kan vara kostsamt och tidsödande eftersom fängelser tenderar att ligga en bit ifrån större städer. Själva besöket kan dessutom vara påfrestande eftersom kvinnan måste se sin man inlåst, ibland får hon inte röra honom eller prata fritt eftersom det finns vakter på rummet.

Interventioner till kvinnor vars män fängslas bör erbjudas från den stund mannen frihetsberövas. Stödet bör, enligt författarna, mobilseras genom ett ”*reach out program*” vars mål är att alla involverade myndigheter samarbetar för att stödja kvinnan. Det första stödet kvinnorna i studien främst efterfrågade, för att i huvudtaget kunna börja hantera och bemästra sin situation, var kring rättssystemet, besöksregler samt huruvida vilket stöd kring ekonomi, barn och arbete som fanns att tillgå. För att lättare kunna hantera sin krisreaktion i den akuta krisen bör kvinnan även få information kring vilka känslor hon kan känna och vad hon kan komma att gå igenom samt hur hon kan hjälpa sina barn att förstå.

Även författare, som Schoenbauer (1986), menar att till skillnad från andra tillfälliga eller temporära förluster av en familjemedlem, som vid död eller sjukdom, ger inte förlusten av att en familjemedlem som frihetsberövats samma sympatier eller stöd från andra. Detta tvingar ofta de hemmavarande familjemedlemmarna att ta i tu med de svårigheter som separationen innebär helt själva. Stigmatisering drabbar inte bara den individ som exempelvis sysslar med kriminalitet utan även de som är associerade med honom, vilket innebär att även de kriminellas familjemedlemmar blir drabbade. Detta är en aspekt som gör familjerna än mer sårbara då en av medlemmarna plötsligt frihetsberövas (Ardeitti & Lambert-Shute & Joest, 2003, s.196).

Ariela Lowenstein (1986) studie *Temporary single parenthood – The case of prisoner’s families* baserar sig på israeliska mödrars syn på hur deras barn påverkas av att ha en fader i fängelset. Hur väl barnet anpassade sig till den nya situationen och de krav som frihetsberövandet innebar, var relaterat till hur väl modern klarade av sin situation samt vilket stöd hon fick inom familjen. Av betydelse för hur bra familjen bemästrade den nya situation var också den grad av stigmatisering som associerades med det brott mannens begått.

Ardeitti & Lambert-Shute & Joest (2003) har i studien *Saturday morning at the jail: Implications of incarceration for families and children* intervjuat 56 vårdnadshavare till barn

som besökte intagna på ett amerikanskt fängelse. Studien visade att många familjer hade det svårt ekonomiskt redan innan mannen fängslades men att situationen förvärrades än mer efteråt. Vidare visar studien att 81.6% av deltagarna ansåg att frihetsberövandet hade skapat problem för familjen. Många upplevde emotionell stress, att de kände sig ensamma, isolerade "I feel like I'm in jail myself", fick dåligt socialt stöd, uttryckte stor oro för sina barn samt för hur de skulle klara det nya singelföräldraskapet. 29.8% upplevde att frihetsberövandet löst problem för dem. Vissa av deltagarna beskrev fängelset som ett "safe heaven" för den intagne eftersom mannen höll sig borta från brott och droger. Författarna pekar på att familjer där en av medlemmarna befinner sig i fängelse utsätts för en rad påfrestningar i form av ekonomiska svårigheter, emotionell stress, föräldrabekymmer, svårigheter att klara arbete, social stigma och så vidare. För barn kan det innebära att dels förlora en förälder samt se den andra brytas ned av alla svårigheter. Författarna menar att det är av stor vikt att stödja familjen vid frihetsberövandet eftersom en stabil familj i sin tur kan stödja den intagne att inte hamna i kriminalitet igen när han kommer ut.

I *Stiftelsen för Kriminalvårdens främjande* i Finland pågår ett treårigt projekt *Hel familj*, där målsättningen bland annat är att utveckla metoder som underlättar anpassningen till en ny livssituation. Att förstärka dessa familjer och ge stöd för barn är andra delmål i projektet. En del av projektet har varit implementering av stödgrupper för intagna män, för deras partners och för barn samt ett gemensamt familjeläger före och efter grupperna. En utvärdering om pilotgrupper har publicerats av Sassi & Huhtimos (2009). I rapporten sammanfattas bland annat det som kvinnorna tar upp som de mest centrala behov i utvecklingsarbetet inom området. Kvinnorna menar att familjearbete inom kriminalvården och stödgruppsverksamheter för anhöriga behöver utvecklas. Familjerna ska bemötas som individer och som resurser i verkställighetsplanerna. Val av tidpunkten för insatserna är viktigt. Information kring frihetsberövandet bör bli mer lättillgänglig och samarbetet mellan myndigheterna behöver förbättras (Sassi & Huhtimo, 2009, s. 27).

En annan studie anknuten till projektet av Laamanen & Rantakömi (2008) handlar om det sociala stödets betydelse för kvinnor som har deltagit i en stödgrupp. Kvinnorna i studien upplevde deltagandet i gruppen, där de kunde träffa andra i en liknande situation, som mycket viktigt. Gruppen var en trygg mötesplats där de vågade prata om svåra ämnen som människens fängelsestraff och om sina egna personliga problem.

Viljamaa (2003) har i Finland studerat det sociala stödets betydelse för föräldraskapet och skriver att stödets kärna är dess stressförminsande verkan, som i sin tur har en positiv påverkan för individens sociala, psykiska och fysiska välmående. Stödet kan ha en direkt

påverkan för föräldraskap genom till exempel råd och feedback eller indirekt genom att öka föräldrarnas välmående. De bästa resultaten uppnås när stödgivaren och stödtagaren delar en liknande livssituation och förstår varandra emotionellt. Det sociala nätverket och stödet har en stor betydelse för föräldraskapets kvalité och för att orka (Viljamaa, 2003, s. 25-26).

Socialt stöd är en mänsklig interaktion som kan ske direkt från en person till en annan, eller indirekt via olika formella stödsystem. Det finns dock ingen självklar definition för begreppet *socialt stöd*. Brunt & Hansson (2005) skriver att begreppet ligger nära begreppet socialt nätverk. Det kan antingen existera *inom* det sociala nätverket eller det kan användas *synonymt med* socialt nätverk (Brunt & Hansson 2005, s.158). Williams & Barclay & Schmied (2004) ger i *Defining Social Support in Context: A Necessary Step in Improving Research, Intervention, and Practice* en översikt över olika definitioner av begreppet och konstaterar att det sociala stödet inbegriper en mängd olika variabler som spelar in. Stödet kan vara temporärt eller varaktigt och tidpunkten för stödet har betydelse. Likaså hur stödet uppfattas av individen, om det är avsiktligt och om effekterna av stödet är positiva eller negativa. Erkännandet av egna behov av stöd samt personliga egenskaper hos mottagaren och leverantören är också av vikt (Williams & Barclay & Schmied, 2004, s. 947).

Enligt House (a.a. s.953) kan socialt stöd sammanfattas på följande sätt:

Emotionell stöd (omsorg, empati, kärlek, uppmuntran).

Praktisk och konkret stöd (pengar, materiell stöd).

Informativ stöd (kunskap, råd, hjälp med att lösa problem).

Självuppskattning (stöd som är relevant för självutvärdering).

Sammanfattningsvis kan konstateras att de olika studierna har kunnat urskilja ekonomiska problem, psykologiska trauman och praktiska problem som konsekvenser när en närstående döms till fängelse. Isolering, skamkänslor, ensamhet och rådlöshet är vanligt förekommande följder. Den nya rollen som ensamstående förälder utsätter kvinnorna för olika slags påfrestningar. Kvinnornas egna välmående riskeras. En del kvinnor beskriver dock även positiva konsekvenser, frihetsberövandet kan också förändra destruktiva familjemönster till det bättre. Vikten av socialt stöd är också en central aspekt.

Teoretiska perspektiv

Kristeorin

För den här studien är kristeorin av betydelse eftersom den nya situationen kvinnan ställs inför, efter frihetsberövandet av mannen, innebär en rad påfrestningar vilket i sin tur kan utlösa en kris.

Ett psykiskt kristillstånd kännetecknas av att tidigare erfarenheter och inlärdna mönster inte är tillräckliga för att bemästra den livssituation som uppstått. Enligt Cullberg (2005) är det åtminstone fyra aspekter som måste beaktas vid analysen av en kris. För *det första* är det viktigt att veta vilken den utlösande situationen är. De livssituationer som utlöser ett kristillstånd är av två slag; antingen traumatiska kriser som orsakas av en yttre oförutsägbar händelse eller kriser som tillhör livet i form av utvecklingskriser och livskriser. För att en påfrestning ska få traumatisk effekt fördras att den yttre händelsen utgör ett hot eller en förlust av ett eller flera av individens grundläggande behov och värden (Cullberg, 2005, s. 19). Vissa trauman kan vara enkla i det avseendet att endast en grupp av behov hotas medan andra är komplexa genom att många behov hotas (Weisaeth & Mehlum 1997, s. 22). Den *andra aspekten* Cullberg (2005) behandlar är vilken inre, personlig betydelse det inträffade har för den som drabbas. Därigenom kan det ge en förståelse för varför en person reagerar kraftigt på en händelse som en annan inte reagerar på. Det är av stor vikt att ha en del kunskap om den enskilda människans utvecklingshistoria och biografi. Varje människas unika erfarenheter i början av livet är av betydelse för hur hon upplever och möter vuxenlivets svårigheter. Den *tredje aspekten* belyser vidare hur betydelsefullt det är att ha kunskap om vilken aktuell livsperiod som personen befinner sig i. Man talar om kritiska åldersperioder vilket betyder att vissa typer av påfrestningar kan drabba en åldersgrupp eller en persons livsfas mer än en annan. Den *fjärde faktorn* handlar om individens sociala förutsättningar och den därmed sammanhängande familje- och arbetssituationen. En väl fungerande familj kan ge stöd åt den som får svårigheter, medan en familj som fungerar sämre kan störas i sin funktion ytterligare om någon av medlemmarna råkar in i en kris. Till synes triviala händelser kan verka krisutlösande i en familj som lever under stark spänning (Cullberg, 2005, s. 19-21). För att en kristerapi ska bli meningsfull är det därför av stor vikt att inte bara beakta den individ som söker hjälp utan hela familjen samtidigt. Först då kan man mobilisera familjens egna resurser att ta hand om problemen (a.a. s. 137).

Den traumatiska krisen kan beskrivas som oväntade livslägen, som individen definitionsmässigt inte har någon särskild kunskap om hur hon ska klara av. Cullberg (2005) särskiljer olika typer av dessa oväntade livshändelser men påtalar också att uppdelningen inte är klart åtskilda från varandra. Intagning på institution, sociala misslyckande och skamsituationer, separation, samt påtvingade sociala uppbrott är några händelser som kan vara förknippade med en traumatisk kris. Intagning i fängelse beskrivs som en av de mest tydliga av alla autonomikränkningar, vilket också är avsiktligt. Den extrema situationen förstärks dessutom av skammen och utstötthetsupplevelsen (a.a. s. 128). Att socialt ”förlora ansiktet” är

något som i vissa kulturer betecknas som den svåraste av alla prövningar (a.a. s. 131). Vidare kan en relation som plötsligt och oväntat bryts leda till krisreaktioner och att grundtryggheten skakas om. Känslor av hjälplöshet och separationsångest är inte ovanliga (a.a. s. 130). Att tala om ett trauma är vanligen en förenkling av verkligheten. De flesta trauman förfaller att automatiskt utlösa flera traumatiska händelser. De övriga händelserna spelar även rollen av att intensifiera och förstärka grundtraumat (a.a. s. 155).

De känslomässiga kvaliteterna ångest, fruktan, vrede, aggression, skuld-känslor, skam, nedstämdhet, sorg, missunnsamhet och avsky i en psykisk krisreaktion kan ge god vägledning då man vill förstå den mening händelsen har för individen i fråga (Weisaeth & Mehlum, 1997, s. 25). Vid den akuta krisen kan den långvariga höga ångestnivån, dålig sömn, störd dygnsrytm, dålig mathållning etcetera, även innebära en fysisk påfrestning på individen vilket kan ge upphov till en rad olika stressymtom. Typiska stressymtom är: ökad retbarhet, svaghet, trötthet samt psykosomatiska reaktioner med obehagskänslor från magen, hjärtklappning, viss oregelbundenhet i hjärtrytmen och huvudvärk. Vidare till detta kan även individen få sömnrubbnings, olika obehagliga kroppssensationer samt en mer eller mindre konstant olust, ofta av fysisk karaktär (Cullberg, 2005, s. 152)

Allvarliga stressbelastningar kan också indelas efter påfrestningens varaktighet och frekvens och om händelsen inträffat plötsligt eller varit väntad. Fördelen med en sådan indelning är att den särskiljer tre olika förlopp i de posttraumatiska stressreaktionerna. *Akut kortvarig stressbelastning*, innebär enstaka traumatiska händelser som bilolycka eller våldtäkt. När en sådan händelse drabbar utan förvarning betecknas det som chocktrauman, som innebär att individen oförberedd utsätts för oerhört stark påverkan. Det är trauman av detta slag som följs av de klassiska faserna Chock-, reaktions-, bearbetnings-, och nyorienteringsfasen. Fasindelningen är dock konstlad eftersom det i realiteten endast är en minoritet som uppvisar reaktioner som överensstämmer helt med schemat. Det kan därför vara olyckligt om man låser sin förståelse i alltför schematiska förväntningar. *Långvariga serier av påfrestningar, ackumulerad stress*, kan innebära allvarlig fysisk skada eller sjukdom, sorgprocess efter närståendes död eller efter skilsmässa, förlust av hem, arbetslöshet. Efter en sådan påfrestning blir stressreaktioner och förlopp mycket olika. I motsats till engångstraumat får den som utsätts för långvariga påfrestningar möjlighet att mobilisera psykiska krafter. I gengäld upplever individen ett ofta växande hot eller fara, samt stor ovisshet. *Långvarig konstant stressbelastning* innebär mycket långvariga faror som människor måste utstå och som de inte kan eller vill fly från. Det kan handla om krig där soldater måste delta i ständiga strider, långvarig tortyr, förhållanden i hem där sexuella övergrepp och upprepad misshandel sker. De

stressreaktioner och bemästringsförsök som förekommer under långvariga påfrestningar, vare sig det är utagera eller uthärda och överleva, bidrar till att de posttraumatiska stressreaktionerna får ett karaktäristiskt förlopp (Weisaeth & Mehlum, 1997, s. 26-27).

Omgivningens reaktioner till psykiska trauman är ofta väldigt motstridiga. Exempelvis råder det en stor kontrast mellan det stora medieintresset och underhållningsvärdet som kan finnas för att få en skymt av andra personliga trauman med den reservation och distansering som många visar när trauman drabbar deras egen närhet. Medan vår egen trygghet och känsla av osårbarhet kan förstärkas genom att vi får höra om trauman långt borta, hotas vi av trauman i vår närhet (a.a. s. 41-42). Enligt Weisaeth & Mehlum (1997) är en viktig orsak till att trauman kan förnekas är med anledning av att det är så svårt för den drabbade att berätta och så svårt för omvärlden att lyssna. Förnekandet har förstärkts av rationaliseringar som hjälper oss att bevara vår känsla av att vi är osårbara vilket också ger oss ansvarsfrihet i samband med det som drabbar andra (a.a. s. 43).

Coping

Copingteorin är en stress- och kristeori med ett mer kognitivt perspektiv. Vi ser copingteorin som intressant då den behandlar de olika sätt vi människor använder när vi behöver klara en svår uppgift eller kris.

En omedelbar reaktion på ett psykiskt trauma karakteriseras av störningar i tankeförmågan eller ett sammanbrott i den, av överväldigande känslor eller emotionell förlamning samt reducerad beteendekontroll. Människor reagerar dock mycket olika på psykiska trauman. Både den yttre stressfaktorn, hur den upplevs av individen, samt individens resurser och motståndskraft/sårbarhet måste bedömas om man ska förstå eller kunna förutsäga en reaktion (Weisaeth & Mehlum, 1997, s. 19). Det är individens tolkning av situationen och vad han tror att han kan göra åt den som avgör om den blir en verklig stressfaktor eller inte. Den fysiologiska stressreaktionen är ett kroppsligt alarmsystem som verkar på kroppens samtliga system och. En aktivering av det centrala nervsystemet sker genom att stresshormoner frisätts, puls och blodtryck stiger och muskler spänns. Om aktiverings blir hög, betecknas det som överaktivering. Alla reaktioner är ändamålsenliga men det finns mycket som tyder på att ett aktiveringstillstånd som varar mycket länge kan vara skadligt, åtminstone för en del människor (a.a. s. 20).

Lazarus & Folkman beskriver coping (bemästring) som kognitiva och beteendemässiga ansträngningar som en individ gör för att klara av interna och externa krav som bedöms som svåra eller överskrider personens resurser (Lazarus & Folkman, 1985, s. 141). Hur psykiskt

stressande en påfrestning uppfattas, avgörs genom två bedömningsprocesser. Den ena uppskattar graden av hot i påfrestningen och jämför det med tidigare erfarenheter av liknande händelser och dess konsekvenser. Den andra uppskattar vilka handlingar som är möjliga och vilket resultat de kan få (Weisaeth & Mehlum, 1997, s. 21). Framgångsrik bemästring ger en upplevelse av kontroll som är betydelsefull för människans funktionsförmåga. Detta kan motivera individen att söka nya vägar och lösningar som kanske kan bidra till personlig mognad (a.a. s. 22).

Lazarus & Folkman skiljer mellan två olika copingstrategier som sker parallellt med varandra. Dels problemfokuserad coping som riktar sig mot att försöka lösa och förändra den yttre stressvållande händelsen. Individen försöker aktivt lösa problemet samt söker hitta alternativa lösningar för att minska upplevelsen av stress (a.a. s. 152-154). Den andra typen av coping benämns som emotionsfokuserad coping och syftar till att reglera de känslomässiga reaktionerna på den påfrestande händelsen. Strategier som reglerar kan vara avståndstagande, undvikande, selektiv uppmärksamhet, positiva jämförelser samt ett försökt att ge negativa händelser ett positivt värde. Om problemet går att lösa fokuserar individen på problemfokuserad coping, samtidigt som känslorna hanteras på ett på ett konstruktiv och positivt sätt. Om det inte finns någon lösning på problemet koncentreras kraften på att hantera de känslor som skapar situationen. (a.a. s. 150-152).

Interaktionistiskt perspektiv

Skam och spegeljaget

Då vi även finner informanternas emotionella upplevelser av sin situation intressanta anser vi att teori om skam kan vara till hjälp för att förstå vissa av de känslor informanterna ger uttryck för. Skamkänslor är plågsamma för alla, oberoende av social ställning. Dock är det främst underordnade grupper som utsätts eftersom skammen genererar såväl utifrån hån och förakt från omgivningen, som inifrån via individens eget inre referenssystem. Negativa självkänslor som en konsekvens av olika former av skambeläggande kan bidra till att bekräfta och återskapa människors underordnande social position (Scheff & Starrin, 2002, s. 183).

Skam kan sägas vara en huvudemotion som innehåller flera olika sociala och psykosociala funktioner. Skam signalerar moraliska överträdelser och är fundamental för samvetet och moralen. Skammen uppstår i situationer där man kan uppleva en verklig eller inbillat hot mot sociala band. Fokus har flyttats från individualiseringen av skammen, skam som individens misslyckande att leva upp till sina ideal, till att betona skammens sociala sammanhang. Meads begrepp *den generaliserande andra* fångar upp företeelsen. Barnen lär sig från början att det

finns generella värderingar och moralregler i kulturen man växer upp i. Det innebär att man kan känna skam utan att någon har reagerat negativt på något man gjort. Skammen spelar också en central roll i hur vi reglerar våra uttryck som exempelvis ilska, rädsla, sorg och kärlek därför att vi är rädda att skämmas över dem. ”Man är rädd för att skämmas och man skäms för att man skäms”(Scheff & Starrin, 2002, s. 173; Dahlgren & Starrin, 2004, s. 143, Giddens, 1994, s. 219).

Skam är en emotion som uppstår som en följd av att man ser sig själv i den andras perspektiv. Cooneys begreppet *spegeljaget* har en nära koppling även till stämplingsteorin. Enligt sociologen Cooney består individens spegeljag av tre element: hur vi framstår för den andra personen, den andras bedömning, och självkänslan såsom stolthet eller förödmjukelse. Detta har direkt koppling till skam och stolthet. Spegeljaget har en grundläggande betydelse för självkänslans utveckling. Vi föreställer oss hur andra uppfattar oss och gör en bedömning utifrån detta antagandet. Om vi uppfattar att vi bemöter kyla eller förakt hos andra i stället för vänlighet upplever vi en känsla av att vara utstött och hjälplös (Scheff & Starrin, 2002, s. 169-170; Dahlgren & Starrin 2004, s. 85).

Enligt socialpsykologen William McDougall handlar skam om skygghet i kombination med en tillplattad positiv självkänsla. ”Det beteende som väcker vår skam är det som sänker oss i en annan människas ögon” (Dahlgren & Starrin 2004, s. 86). Ullaliina Lehtinen har skrivit en avhandling *Underdog Shame – Philosophical Essays on Women’s Internalization of Inferiority* där hon tar upp skammen som handlar om individens position i samhället. Hon menar, att skammen både undergräver självförtroendet och är destruktiv. Tystnad, undergivenhet, tveksamhet, självtvivel, underkastelse, ilska och misstänksamhet gestaltar olika uttryck hos skam, likaså provokativt, oförskämt och aggressivt beteende (Lehtinen i Dahlgren & Starrin 2004, s.124).

Goffman använder termen förlägenhet för att precisera emotionen skam. Han menar att förlägenhetens skam förekommer i nästan all social interaktion, inte därför att människor ofta känner skam utan ”därför att de ofta är beredda på att de kan komma att känna skam och agerar på ett sådant sätt att skammen undviks” (Dahlgren & Starrin, s. 87, s. 96). Skammens andra uttrycksformer är anspråkslöshet, blyghet, låg självkänsla och dåligt samvete (Scheff & Starrin, 2002, s. 170).

Stigma och stämplingsteori

Stigma som begrepp inbegriper känslor av degradering, skam och förlust av självförtroende (Scheff & Starrin, 2002, s. 181). Människor som upplevs utgöra risker för sina medmänniskor

tenderar att stigmatiseras (Dahlgren& Starrin, 2004, s. 100). Goffman (2002) skriver att *stigma* drabbar en individ som av någon anledning inte är i stånd att vinna fullt socialt erkännande (Goffman, 2002, s. 7). Termen stigma är ett gammalt uttryck som skapades av grekerna. Stigma, som skars eller brändes i kroppen, skulle tydligt visa för omgivningen att dens bärare var moraliskt tvivelaktig, det fanns någonting ovanligt eller nedsättande i personens moraliska status. Bäraren av stigma var ofta slavar, brottslingar eller förrädare, en utstött person som allmänheten måste undvika (a.a. s. 11). Han urskiljer tre olika typer av stigma, för det första kroppsliga missbildningar, för det andra ”fläckar på den personliga karaktären såsom psykiska rubbningar, fängelsevistelse, underliga böjelser, alkoholism, homosexualitet, arbetslöshet, självmordsförsök eller radikalt politiskt uppträdande” och för det tredje tribala stigma som ras, nation och religion. Termen används vanligtvis om egenskaper men den misskrediterade stigma handlar emellertid inte om egenskaper utan om relationer.

Varje samhälle väljer sina spelregler och sätt att dela in människor i kategorier. En egenskap som stigmatiserar en individ kan verka som en bekräftelse på den fulla grupptillhörigheten för en annan. Den sociala miljön har en avgörande roll. Goffman (2002) menar att de attityder vi normalt intar till en stigmatiserad person är att hon eller han inte är fullt mänsklig. Därför vidtar vi olika typer av diskriminerande åtgärder, varigenom vi även reducerar vederbörandes livsmöjligheter (a.a. s. 11-14). De stigmatiserade kan också känna sig osäkra på omgivningen, det kan ”uppstå en känsla av att inte veta vad de andra närvarande i grund och botten tänker om honom.” Det vanliga tolkningsschemat har blivit underminerat (a.a. s. 23).

Enligt Giddens (1994) tolkar man inte avvikelser som egenskaper hos individer eller grupper utan som ett *samspel* mellan avvikare och icke-avvikare (Giddens, 1994, s. 175). Han diskuterar teorin om *stämpling* utifrån klass- och maktperspektiv och hävdar att etiketter, som olika typer av avvikelser får, är ett uttryck för samhällets maktstruktur. ”I stort sätt definieras olika avvikelser (och de sammanhang där de förekommer) av de välbärgade för de fattiga, av män till kvinnor, av äldre för yngre personer samt etniska majoriteter för minoriteterna” (a.a. s. 176). Giddens (1994) ger som exempel att ”palla äpplen”, slå sönder fönster och skolk. I de välbärgade områdena kan sådant fattas som oskyldiga upptåg som hör till uppväxten. I fattiga områden kan det tolkas som tecken på kriminalitet och ungdomsbrottslighet, så kallad *primär avvikelse*. Konsekvenserna av sådana upptåg kan vara förödande. Har ungdomen en respektabel bakgrund kan händelsen definieras som en olyckshändelse eller ett dumt beteende efter en fest eller ett sätt att visa andra sin tuffhet. Blir han eller hon däremot dömd som

brottsling kan det leda till svårigheter senare, i till exempel arbetslivet. En *sekundär avvikelse* uppstår när individen börjar acceptera stämplingen, dvs. etiketten brottsling (a.a. s. 176). Med stämpningsprocessen avses själva samspelet mellan avvikaren och omgivningens reaktioner mot denna, vilket ofta innebär igångsättandet och vidmakthållandet av en process som kan driva individen in i en avvikarkarriär (Meeuwisse 2002, s.160).

Resultatredovisningen

I detta kapitel presenteras de empiriska resultaten av intervjuundersökningarna. Vi har valt att presentera samtliga intervjupersoner var för sig.

Anna

Anna är 38 år, har två barn och har varit tillsammans med sin man i 5 år. Mannen avtjänar ett straff på 3 år och har suttit inne ungefär halva tiden. Anna har valt att inte berätta för någon utomstående vad hennes man sitter fängslad för. I efterhand har Anna fått veta att han har ett förflutet som bidragit till att han begick brottet.

En dag kom inte Annas man hem från arbetet och hon nådde honom inte på telefonen. Anna ringde runt till olika sjukhus, vänner och familjemedlemmar men ingen visste var han var. Hon trodde att han hade råkat ut för en olycka eller låg död i skogen, det var inte likt honom att inte höra av sig. Efter tre dagar ringde polisen och berättade att han satt häktad.

Då grät jag, jag vart chockad men det var en lättnad att få veta, de där dygnen var jåkligt jobbiga. Anna bodde den första tiden hos sin mans syskon eftersom hon var rädd för hot. Vid ett tillfälle hade även polisen, oförberett, stormat in i lägenheten när Anna var hemma. Anna kände sig kränkt av deras agerande men påpekar att hon aldrig själv känt sig anklagad trots många förhör.

Det var verkligen kriskaos. Jag rökte konstant, åt ingenting, sov inte, drack inte, sjukskrev mig, tog lugnande och gick omkring som en zombie. Minstingen blev jätteorolig och ledsen och jag var rädd och orolig och försöka samtidigt lugna. De ringde från skolan och sa att barnet var orolig för pappa inte hade kommit hem.

I tre veckor fick inte Anna ha någon kontakt med sin man, hon visste inte heller vad han satt häktad för. Annas man har ensam vårdnad om sitt barn från tidigare förhållande eftersom mamman är psykiskt sjuk. Anna ringde därför dagligen till polisen och advokaten och bad att barnet skulle få prata med sin pappa.

Jag ringde hans advokat också, jag tyckte han var otroligt osympatisk och otroligt oförstående och pratade om honom som att det vore ett paket ägg, det var väldigt sakligt.

Efter ihärdigt tjtande tilläts Annas man att ha kontakt med sitt barn och Anna. Tillslut tilläts även besök en gång i veckan.

Vi fick träffas cirka 45 minuter, jag sa, kommer det att hända igen och hur ska det lösa sig och han betryggade mig, att vi skulle lösa det med hjälp av familjen.

Vid andra besöket fick även barnen och mannens syskon följa med. För att inte barnen skulle tycka det var allt för obehagligt förklarade Anna noga kring besökproceduren. Anna tycker vakterna på häktet och fängelset visade förståelse och var snälla mot barnen.

Det var ju jättemycket tårar, speciellt för hans barn var det jobbigt och båda barnen grät när vi åkte därifrån sen i bilen.

Anna tog kontakt med socialtjänsten och BUP direkt för att rådfråga kring framförallt sin mans barn som haft ett jobbigt förflutet. Barnet ville stanna hos Anna och efter en lång process med barnets släktingar har hon blivit familjhem. Hon är mycket nöjd med den kontakt hon haft med socialtjänsten och tycker att de tänkt på barnets bästa. Anna var öppen mot sina barn direkt och berättade om situationen för deras lärare. Till sina vänner säger barnen att pappa är utomlands.

Jag rekommenderar inte att göra det om inte barnen har någon annan att ventileras till. Det kommer efteråt som det gör för alla människor och extremt mycket för barn.

Det är ett fåtal nära vänner och familjen som vet vad sambon sitter frihetsberövad för. Anna skulle aldrig säga det till någon kollega då hon är rädd för ryktesspridning.

Jag kunde inte ens gå till affären med hans barn utan att tänka att nu kommer jag att träffa någon mamma till en skolkompis så kommer de att fråga, det var ju jobbigt fast jag tycker nog att det var det minsta på något sätt.

Till en början hade Annas pappa och syskon svårt att acceptera det som hänt. Under flera månader pratade Anna inte med sitt syskon, men nu har relationen blivit bättre igen.

Jag kan ju förstå, om jag hade varit förälder och hör en sådan sak hade jag säkert åkt dit och hämtat mitt barn i nackskinnet. Men det är ändå mitt val och det är mitt liv och på något sätt måste de acceptera det.

Anna hinner inte träffa sina vänner på samma sätt som tidigare eftersom hon nu är ensam med barnen, deras välmående betyder mycket för henne. Anna orkade inte heller med den samordnarfunktion hon hade på arbetet utan valde att avsäga sig den uppgiften. Mycket energi går åt att fixa allt det praktiska.

Jag fick ringa och säga, han kan inte betala räkningen han sitter frihetsberövad, det var ett jobb utan dess like. Det kom in så mycket räkningar, jag kände gud det här är inte möjligt. Jag kunde inte betala allt så vi fick sälja bilen, alla tillgångar, hyra ut min lägenhet och bara säga upp allting.

Från början hade inte Anna något att se fram emot men nu har hennes man fått permissioner vilket familjen ser som en höjdpunkt i vardagen även om det är jobbigt att skiljas igen.

Eftersom vi har sagt att han är utomlands är vi hemma i lägenheten och han går in bakvägen när han kommer hem. Om han skulle träffa någon skulle det bli förödande för barnen. Det är barnen jag tänker på i första hand, jag kan ju ta hand om mina saker själv.

Anna beskriver sin man som intelligent, klok, ödmjuk, humoristisk och en person som barnen gillar. Hon saknar honom och hans närhet när han är borta.

Man går ju igenom otroligt mycket känslor och det är tårande. När jag fick reda på det då tyckte jag vilken jävla idiot hur fan kan han göra sådär och utsätta mig och barnen. Men sen så får man bestämma sig om man vill vara kvar och stötta eller inte och jag har valt att vara kvar. När man känner min man tror man aldrig att han kunde göra en sådan sak men när man vet bakgrunden till historien, jag kan inte säga att jag hade gjort likadant, för det hade jag inte men jag förstår i hans situation men samtidigt förstår jag också att folk som inte känner honom, stämplar.

Anna ser mestadels positivt på att hennes man ska komma ut och hon förväntar sig att han håller sitt löfte att något liknande inte sker igen. Planen är att de ska byta sina lägenheter mot en större och flytta ihop. Anna uttrycker att det är mannen i hennes liv.

Han har ju inte varit hemma på över ett och ett halvt år och att han ska vara där 24 timmar om dagen och det vardagen och alla problem och det ska vara jobb och det ska vara mat och det ska vara läxor, det är klart att det kommer att vara en annorlunda situation.

Anna har inte sökt stöd för egen del men skulle inte ha tackat nej om någon hade frågat. Anna säger att hon ändå klarat sig bra med det stöd hon fått från sin mans familj.

Jag hade inte fixat det utan hans familj, har man inte det så är man jäkligt utsatt.

Anna fick kontakt med Bryggan via socialtjänsten. Både Anna och hennes man kände direkt att det var ett bra ställe för hans barn. Hon är mycket nöjd med Bryggans arbete för barnen.

Anna fick även tillfälle att prata med andra i liknade situation

Jag tänkte att det är inte så farligt det finns dom som hade det värre men känslan är ju densamma, det är ju inte roligt och speciellt inte när det var vinter och julen skulle komma.

För att orka försöker Anna tänka positivt och omge sig med positiva människor. På arbetet undviker hon människor som bara klagar.

Jag kan ju inte säga att jag känner mig glad varenda dag och det vore ju konstigt annars men vi brukar ju säga, det är ju inte för evigt. För varenda grej tror jag verkligen benhårt på att det stärker en människa. Jag är en väldigt öppen, social person, jag tycker om människor, jag tycker man ska vara glad i livet. Man kan välja att gå ned sig totalt och ligga i rännstenen eller så väljer du att fixa det. Jag har ju varit med om andra saker i mitt liv som jag tycker är skitjobbiga att ta tag i som verkligen har satt ärr i mig men det kommer inte tillföra någonting att jag hela tiden tänker tillbaka, jag kommer inte framåt som människa.

Annas råd till andra i en liknade situationer är att ta reda på sina rättigheter och hur rättssystemet fungerar något Anna själv fått göra.

Jag tycker att anhöriga sitter i en otrolig jobbig sits. För en mamma eller barn och sitta och vänta på absolut ingenting det borde finnas någonting.

Bea

Bea är 40 år och ensamstående mamma med tre barn. Barnen har två olika pappor som båda har haft missbruksproblem och suttit fängslade kortare perioder för stölder och narkotikabrott. Den första mannen blev även dömd för misshandel efter att utsatt Bea för våld. Ingen av papporna hade ett aktivt missbruk när de inledde förhållandet men fick återfall när barnen var små. När Bea tittar tillbaka säger hon att hon var godtrogen, hade skygglappar och ville tro på en bättre framtid fast det aldrig blev så med barnens pappor.

Bea ville inte avslöja sanningen om frihetsberövningen i början. Till barnen kunde hon säga att pappa är hos kompisar eller att pappa jobbar på anstalten. Hon märkte dock ganska tidigt att det bästa är att tala sanning för barnen och försöka att inte bry sig om vad andra tycker om barnen skulle berätta det utanför hemmet.

Jag tror det var någon sommar och vi skulle åka iväg och så blev man ensam helt plötsligt dagen innan man skulle åka. Det första jag tänkte efter gripandet var nog vad jag skulle säga till alla, det var nog det enda jag la min energi på, hur jag skulle lösa allting. Ibland hade man olika lögner till olika personer men sen kom jag på att jag måste ju ljuga samma.

Jag sa att han var bortrest. Det har gällt båda två. Man har visat en perfekt, eller inte perfekt men en bra bild utåt. Jag har hittat på saker när man ska träffa släkten, fast det är lättare att hålla sig borta. Man träffades på födelsedagar och hoppades att ingen skulle prata om någonting med mig. Det är vi som har skämts för det dom har gjort, det har tagit väldigt lång tid, flera år innan jag har lämnat dom. Jag tyckte det var pinsamt, jag kände mig misslyckad och mådde jättedåligt då i självförtroende, självkänsla. Familjen har förstått och sett, de har ju inte varit dumma, men man har ju ändå försvarat hela tiden. Nu vet jag ju att det är inte mitt fel men det är jättesvårt.

Bea tror ändå att många i grannskapet visste mer än vad som sades, så tolkade hon grannarnas blickar i alla fall. Hon kunde snabbt komma med bortförklaringar som hon själv hörde lät dumma. Reaktionerna har varit blandade när hon till slut har börjat berätta. En del hade velat stötta om de visste, men några närstående har tyckt att det var jobbigt och kommenterat hennes val av partner.

Mamma är väl den som minst har brytt sig men det är väl för att hon själv har problem. Dom har accepterat henne som hon är och hon har accepterat dom, även om hon inte har velat att jag har levt ihop med dom, hon har ju sett att dom har gjort mig illa. Henne kunde jag nog berätta lite före än de flesta i familjen.

Bea tog mer och mer avstånd från sina vänner också. Även om det kunde vara lugnt hemma när mannen satt inne, kunde det finnas tecken på männens våldsamma utbrott i lägenheten, som sönderslagna dörrar. Till släktträffar ville hon inte ta med sig sin man som kanske precis hade haft en intensiv missbruksperiod eller som öppet pratade om sina tillkortakommanden.

Många i pappornas släkt har tagit avstånd både från männen samt har ingen eller sporadisk kontakt med Beas barn. Det tycker Bea är beklagligt men förstår att släkten också är besvikna på männen. Hon tror att folk, gamla kompisar kanske, dömer även henne, att hon skaffade barn med männen och stod ut. Hon har alltid varit rädd för att själv bli dömd av andra.

Personer i omgivningen har dock gett henne beröm och oväntat stöd.

Det är väl för att jag har öppnat mig mer och folk peppar mig mer och säger att jag är stark och sånt som inte jag ser själv. Om någon säger att jag är stark har jag tänkt att jag var väldigt svag tills jag ser nu att jag har ju lyckats med tre barn som det går jättebra för.

Det tog lång tid innan Bea själv vågade söka hjälp utifrån, men socialtjänsten blev inkopplad ändå.

Det var väl det när det började komma anmälningar att det var bråk i lägenheten som socialen blev indragna. Även dom försökte man hålla utanför, det var väl mest att den första pappan menade på att man skulle aldrig blanda in de sociala för då blir man av med barnen och allting och det där hade han ju skrämt upp mig med. Men när jag väl fick träffa de, och prata och dom sa att vi gör ju det här för att hjälpa dig och dina barn, då kände jag att där fick jag ju stöd. Dom fick mig att vakna och sa att du måste ta dig ifrån honom. Jag kände att gör inte jag det för mina barn skull då kommer det aldrig gå bra för dom om de inte får den hjälp dom behöver. Jag tog mig i kragen, han hann väl åka in en eller två gånger innan jag lämnade honom, för då trodde man att han skulle ändra sig under tiden där inne.

Efteråt upplever Bea stödet från socialtjänsten för det mesta som meningsfullt och bemötandet har varit bra. Hon fick en kontaktfamilj till ett av barnen på helgerna som avlastning och på en öppen förskola fick hon träffa en grupp andra småbarnsmammor som hade problem hemma. Socialtjänsten har också gett ekonomisk stöd under korta perioder i början. En insats som hon tycker var mindre lyckad var en blandad kvinnogrupp med både anhöriga till missbrukare och kvinnor med egen missbruksbakgrund. Till Bryggan hittade familjen genom en lärare. Två av Beas barn har även haft kontakt med BUP.

Den äldsta gick jag med men han tyckte ju det där var jättetråkigt, leka i en sandlåda. Sen tyckte han att ”mamma har du problem, kan du väl gå dit själv”. Det slutade med att jag satt där själv två gånger. Idag skulle jag nog önska att jag hade haft mycket mer stöd men hade jag varit öppnare och vågat prata mer så hade jag kanske fått det. Just då tyckte jag väl, man isolerade sig ganska mycket och lever sitt eget liv.

I början kände hon att hon var tvungen att orka, hålla fasaden och ha en stabil grund för barnens skull. Barnen kunde se henne ledsen någon gång men hon kämpade på. Omgivningen var van att se henne glad och kapabel och den rollen behöll hon. Åren av hård psykisk belastning satte dock till slut spår och Bea ”gick in i väggen”.

Jag mådde inte alls bra, ser jag ju nu när man mår bra. Jag rasade väldigt mycket i vikt och var ständigt uppe i varv. Det blev väl för mycket av allting. Det är ju det här, man ska ha kontakt med dom som sitter inne, man ska ta hand om barnen och de ger en dåligt samvete fast dom sitter inne. Sen att jag höll det hemligt för alla. Ganska många år senare, då brakade jag ju helt och då kom ju allting och det är säkert *allting*, både från min egen barndom med min mamma och sen att jag har levt ihop med dom här då.

Bea hamnade i en depression och blev sängliggande under en period. Hon fick träffa en psykolog genom arbetet. Psykologen tog kontakt med socialtjänsten för att Bea skulle få hjälp i hemmet men det var nedskärningar och någon sådan hjälp fanns inte att få. Bea varken ville eller orkade ringa och be om hjälp från släkt eller vänner.

När någon frågade hur jag mårde bröt jag ihop eller när någon tittade på mig och sa hur är det egentligen, då började jag bara grina, grina, grina. Jag fick antidepressiv medicin och de frågade mig om jag hade självmordstankar men så illa var inte. Men just innan dom hjälper, då mårde man ju riktigt dåligt, då trodde jag att nu gör jag säkert något dumt snart. Barnen tog hand om mig då och lagade nudlar åt mig när jag låg i sängen och kom och matade mig och smög när dom hade kompisar och sa att mamma är jättesjuk och ni får inte skrika och bråka. Dom tog jättehänsyn till det då.

Bea efterlyser mer stöd för kvinnorna som hamnar i en liknande situation. Hon hade velat få reda på Bryggan mycket tidigare och socialtjänsten kunde ha broschyrer vid entrén om vart man kan vända sig. Hon tycker också att olika slags stödgrupper där man får träffa andra med liknande erfarenheter ger mycket.

Socialtjänsten berättade att de ska på prov börja en grupp, de frågade om jag var intresserad och jag ville visa att jag vill ha ändring, sen blev man väl lite starkare för varje gång man gjorde någonting.

Hon minns tillbaka i tiden när hon besökte sin man första gången. Tidigare hade hon av sin man blivit varnad för socialtjänsten, nu varnade socialtjänsten henne för att besöka anstalten.

Soc hade skrämt upp mig. Jag var tveksam om jag skulle ta med barnen, för där står man med k-pistar och allting. Jag såg framför mig en sådan där läskig film. Jag var väl 20 då och det här var en helt ny värld för mig. Men det var inte så farligt, personalen tycker jag har i stort sätt alltid varit trevlig.

Bemötandet från poliser, som Bea har haft kontakt med många gånger på grund av människens brottslighet, har i stort sett varit bra. Bea minns ett tillfälle när hon kände sig förolämpad av en polis som kom efter hon hade nekat sin man att få träffa barnen påverkad och även hotade familjen med en kniv och yxa. Polisen hade då varit ironisk och skämtat om ”varför de inte kunde bråka som normala människor”.

Man har ju varit rädd att dom ska döma mig, det har jag alltid varit rädd för, att dom ska tro att vad är jag för någon som lever ihop med dom här och att dom kanske inte kan tro på mig om jag säger att jag inte vetat om någonting.

Idag har Bea gått vidare i livet och pratar öppet om sina erfarenheter.

Nu kan jag ju berätta om allt och jag har jättelätt att prata om det. Men folk reagerar väldigt olika, en del säger ”Men gud...vad har du varit med om!” och en del tycker att det är skönt att jag pratar. Ibland kan man känna av att någon har varit med om ungefär samma sak och då när jag har öppnat mig, har den personen vågat öppnat sig. Jag kan känna att jag har hjälpt många. Där jag bor är det många som kanske inte sitter i fängelset, men har mycket problem, missbruk och sånt där. Någonstans har väl jag känt att jag kan hjälpa många, just att dom har sagt att när jag har vågat berätta så har dom vågat berätta. Då och då har jag försökt säga att gör så här, sök hjälp eller lämna dom och försöker peppa dom.

Caroline

Caroline är 35 år och har tre barn. Caroline har varit tillsammans med sin sambo i fyra år. Sambon var tidigare frihetsberövad i nio månader men har nu varit ute i ett år. Carolines sambo har ett långt kriminellt förflutet bakom sig och har avtjänat många år i fängelse. Caroline var medveten om sambons förflutna när hon blev tillsammans med honom, hon visste också att han hade ett straff för stöld och häleri som väntade, dock inte när detta skulle inträffa.

Han skulle hämta äldsta barnet i skolan och jag försökte ringa honom flera gånger men jag fick inget svar, jag undrar om någonting har hänt så jag åker och hämtar barnet, vi åker hem där polisen står och säger att dom har hämtat honom, sen var det i full gång

Sambon hade blivit gripen för ett annat brott och fick i samband med det gripandet avtjäna det väntade straffet direkt.

Det går ju tusen tankar i huvudet, hur ska det här gå, när får man prata med honom, hur behandlar dom honom, det var en fruktansvärd känsla.

Caroline kunde aldrig föreställa sig innan att det skulle bli så pass svårt som det blev med att vänja sig vid att inte få träffas och att helt plötsligt stå ensam i vardagen. Caroline väntade dessutom parets gemensamma barn och förlossningen var beräknad bara några veckor efter sambon gripits. Caroline kände sig närmast desperat över att få ha sin man hos sig när hon skulle föda.

Man får inte så mycket hjälp, jag vet inte vad man ska begära för hjälp heller. Jag fick veta att eventuellt den dagen mellan åtta och fem kanske han kommer att ringa. Så var det i nästan två veckors tid. Man blir ju helt osocial och låser in sig och väntar på att han ska ringa.

Efter ihärdigt vädjande både från Caroline och hennes barnmorska fick sambon tillslut komma och träffa Caroline och bebisen efter födseln på sjukhuset. När Caroline kom hem saknade hon sambon mycket, hon sov och åt dåligt. Caroline berättar att hon grät sig till sömns varje natt.

Jag kände att jag bara vill dra ned persiennerna och sätta mig i ett hörn och lämna mina barn till någon annan, bara var själv och inte komma ut, men sen va jag ändå väldigt glad utåt. Jag känner mig som en sådan ledsen clown med en sådan där glad mun. Jag har ju ändå satt mig i den här situationen själv, fast ändå inte.

Bristen på sömn och frustrationen över situationen kunde gå ut över barnen och Caroline beskriver att hon blev väldigt lättirriterad. Men Caroline säger samtidigt att barnen var hennes räddning och de som bidrog till att hon inte helt förlorade fotfästet.

När man räknar med att man ska vara två och är helt slutkörd, får feber, kan inte ta hand om bebisen och är ensam. Man måste ringa till grannarna och fråga kan om de komma, för jag fixar inte det här, jag måste sätta mig i badet, för jag bara skakar .

Ibland kände Caroline en ilska mot sin sambo kring allt som skett. Caroline har trots det, aldrig blivit arg på honom utan resonerar att den som gett sig in i leken och får leken tåla.

Jag önskar att han hade mer förståelse för hur jag känner, fast han tycker ju inte att jag får skylla mig själv på något sätt, han önskar ju bara att han gjort saker och ting annorlunda.

Caroline åkte till anstalten och besökte sambon två gånger i veckan. Det var besvärligt och tidsödande att varje vecka boka tid för besök. Hon upplevde rummet där man kan träffas med barn som klaustrofobisk och ställer sig kritisk till barnperspektivet på anstalten.

Det handlar ju inte bara om han, sen att han kanske inte har rätt och göra vissa saker men deras barn ska väl inte behöva lida för att han har klanat till det, för dom har väl ändå en rättighet att träffa honom.

Caroline beskriver bemötandet på anstalten som blandat positivt och negativt.

Man känner sig minst lika kriminell som den som är på insidan. Man känner sig kränkt när man går dit, så fort man går in genom dörrarna tror dom att man har både droger och knivar på sig.

Caroline är relativt nöjd med polisens bemötande och tycker också att de tog bra hänsyn till barnen när de kom hem och gjorde husrannsakan och förhör.

De besvarade barnen när de frågade vad polisen gjorde hos oss och om de skulle gå igenom deras rum, för det var ju inte städlat.

Caroline tyckte det var jobbigt att berätta för alla men var öppen med det ganska direkt till familj och vänner.

Han ska försvinna i över ett halvt år och så står jag där ensam kvar och ska förklara för alla och bära hund huvud känns det som

Caroline tycker att hon fått överlag bra stöd av vänner och familj även om hennes familj haft lite svårigheter att acceptera det hela. Caroline vet att hennes familj vill hennes bästa men att de inte vill se henne ledsen eller att barnen lider. Vissa av hennes vänner har ifrågasatt om sambon någonsin kommer att sluta med brottslighet.

Jag sa, att jag vill att ni ska ha klart för er, att jag tycker om den här personen mycket och vi ska ha barn tillsammans. Är jag tvungen att välja, väljer jag honom. Om ni tar avstånd är det upp till er. Det har stärkt mig, jag hade aldrig vågat säga det i något annat läge om någonting annat.

Caroline tror hennes familj ändå är glada för att hon har träffat sin sambo eftersom han behandlar henne bra och är en empatisk människa som barnen fattat tycke för. Dessutom är relationen långt mycket bättre än hennes tidigare relation.

Till en början sa Caroline till sitt mindre barn att sambon åkt i väg ett tag men snart berättade hon sanningen för båda barnen. Caroline meddelade barnens skola omgående eftersom hon inte tyckte att barnen skulle kunna söka stöd och inte skulle behöva bära på

hemligheter. Hon har låtit barnen bestämma hur öppna de vill vara när de berättar för vänner. Det äldsta barnet har varit mer förteget medan den yngre enligt Caroline, nästan pratat lite för vitt och brett.

Caroline sökte aldrig stöd från socialtjänsten men fick bostadsbidrag vilket var en ekonomisk räddning. Caroline var mammaledig och fick lite pengar. Hon har haft besök av kronofogden för mannen skulder men avvisat dem och sagt att de inte kan ta hennes saker. Caroline har fått och lånat pengar av vänner och familj för att klara sig

Den enda som frågade mig hur det skulle gå för mig ekonomiskt var polisen, men förmodligen var det bara en baktanke för att se om det var min sambo som bistod med den flesta delen av pengarna.

Caroline önskar att hon hade fått den möjligheten att prata med någon i samma situation som henne och hon sökte på nätet men fann inget.

Om det fanns en blogg eller någonting, men jag vet inte om jag skulle vilja bli så offentlig, jag vet inte hur man gör men att man skulle ha någonting där andra kan ställa frågor till mig för många känner nog att jag är ensam om det här fast det är man ju inte det.

När Caroline sedan fick kontakt med Bryggan via sambon fick hon äntligen träffa andra. På Bryggan träffades hela familjen när sambon satt inne. Både barnen och Caroline tyckte det var bra även om det stundtals var jobbigt.

Det här och träffas och säga hej då, det är så känslomässigt. Det är jättetrevligt att träffas och men sen när man vet att det är en timme kvar tills han gå iväg då gick jag bara in på toaletten och grina.

Caroline berättar att hon har försummat alla som hon känner eftersom hon ägnade mycket av sin tid och energi till att besöka sambon.

Några har stört sig och tycker inte att man kan skita i sina kompisar men jag anser att vårt förhållande är viktigare, det är sånt som dom inte förstår. Dom har sina killar hemma som de är allmänt trött på. Jag känner att de skulle behöva byta med mig så skulle de uppskatta det dom har.

Även nu när sambon är frigiven är Caroline återhållsam med att träffa vänner eftersom hon vill ta igen den missade tiden. Det finns även en oro för att sambon ska försvinna snart igen eftersom han väntar ett nytt straff.

Caroline tror och hoppas på att sambon kommer sluta med kriminalitet, nu när han har henne och barnen. Caroline framtidsönskning är att de gifter sig Hon upplever att relationen med sambon bara har blivit starkare.

Fast det har ju sina nackdelar, för han försvann och kommer hem och styr och ställer.

Caroline har aldrig känt att hon har behövt skämmas inför sina vänner för de val hon gjort

Jag känner att jag tycker att det är pinsamt inför hans föräldrar. Dom måste säkert tänka att, hur dum i huvudet är inte jag som har fallit för deras son, att jag försatt barnen i den situationen. Jag tänker ganska ofta på att hur kan jag vara så jäkla dum, jag borde ha fattat bättre. Men samtidigt är jag ändå stolt att jag klarar av det och sen att jag har träffat en person som han ändå är som han är mot barnen. Det kanske

överväger mer mot det bra hållet. Den här skammen kanske lägger sig någon gång om det inte blir en gång till, då får man ju skämmas ännu mer .

Doris

Doris är 40 år och har ett barn. Doris är för närvarande sjukskriven men har tidigare studerat för att höja sina betyg med målet att senare studera på högskola.

Hennes sambo sitter i fängelse för narkotikabrott, det finns dock ingen missbruksproblematik i familjen. Mannen har suttit i fängelse tidigare några gånger och fått kortare straff. Doris har varit öppen om fängelsevistelserna bara med de som står henne närmast.

På exempelvis arbetsplatsen och i skolan måste man komma och spela som absolut ingenting har hänt. Man lär sig att man inte pratar om sin man. Man bakar inte in det i samtalet, just för att om han åker in att man inte behöver förklara sig. Det är mycket man lär sig.

Det senaste gripandet skedde samma dag som mannens nära släkting gick bort. Barnet fick vänta med höra sanningen.

Ett par månader spelade vi att han var på begravningen som skulle ske i ett annat land innan vi berättade var han var. Och så hade hon problem hela den terminen i skolan. En dag när jag kom till skolan sa fröken att nu måste du berätta vad som har hänt. Så jag berättade och hon sa att vad bra att det inte var värre än så. Det var ju skönt att höra.

Hon tror att konsekvenserna av att berätta för alla i omgivningen skulle vara förödande.

Det är katastrofalt. För stunden kanske de inte visar det men sen märker man att det är kört. Nu har man ju lärt sig vad man kan säga. Men absolut ingen "vanlig människa" som aldrig har varit med om något sånt här och speciellt yngre, de har jättesvårt att ta det. Man hör direkt om en människa har varit med om någonting liknande, de dömer ju aldrig. Det är självklart att folk dömer. "Hur kan du...?"

Såna kommentarer har jag säkert fått. Det är just därför man börjar skydda. Eftersom jag har varit med om det här så många gånger skyddar jag mig hela tiden. Mer och mer. Nu är det bara en klick just runtomkring mig, speciellt tjejer, alla har samma, det är något som vi känner oss trygga med, just den här viktiga personen är en sån som åker ut och in eller har suttit.

Doris beskriver gripandet som en omtumlande upplevelse.

Det är jättehemskt. Vi pratade faktiskt på dagen, jag ringde och frågade om middagen. Men så kom han inte. Samma dag hade hans släkting dött så jag tog för givet att han var där. Polisen kom och knackade på, de har ju kommit förr, det var inget nytt. Jag hörde direkt när jag såg dem att shit, nu är det något.

När jag var yngre, de första gångerna stannade hela världen upp, det kom som en chock, man vet ingenting och hur ska det gå, det är rättegångar och allt möjligt och restriktioner. Nästa gång känns lite tryggare, då känner man igen, man vet i vilken ordning det kommer. Men den senaste gången var det mer att nu har jag inte ens nerver att ta itu med någonting, det är liksom bara att man stänger av alltihopa istället.

Doris tar upp ovissheten kring gripandet, vilket hon upplever som en stressfaktor.

Först försvinner en människa. Vad kommer att hända, det är ju honom man är orolig för, speciellt om man är ung. Och jag har aldrig varit med om det förut, därför borde det finnas hjälp att få så att man förstår hela proceduren. Det är ju ett sånt kaos överhuvudtaget. Har man tur så är det en bra advokat som kanske ringar en extra gång. Det gäller att ha koll på alla grejer själv.

Doris hade inte väntat sig flera fängelsevistelser, barnet har hunnit bli stort och paret hade pratat om att det är viktigt att familjelivet prioriteras. Domen har haft stora konsekvenser i hennes liv.

Jag pluggade då och jag tror att jag bara klarade av att göra det sista provet, med bottenbetyg. Från det var det spikrakt ner. Sen hade jag bara hand om barnet och jag har faktiskt inte kommit tillbaka än. Jag är helt slutkört idag. Psykiskt är jag helt kaputt. Jag tror att det är stressen och pressen.

Doris känner inte att hon har fått adekvat hjälp eller kunnig bemötande från vården. Hon har själv velat ha terapi eller remiss till en stressklinik men har inte fått det. Doris har samtalskontakt med en sjuksköterska men säger att det är "rena skämtet", att hon får bättre hjälp från sina väninnor. Hon menar att de hon träffat i vården saknar kunskap om kvinnor i hennes situation, och ser därför inte hennes behov. Hon gör en liknelse med att bryta benet, få hjälp och bli sjukskriven, men när livet rasar måste man gå till arbetet och sköta hemmet som vanligt. Hon menar också att kvinnor, som har varit med om partners fängelse dom flera gånger, kanske behöver speciell stöd.

Man måste skilja på en vanlig Svenssonfamilj där pappan åker in, där det aldrig har hänt förut och inte är ett mönster i familjen. Då måste man hjälpa på ett sätt. Sen de som har en yrkeskriminell, det är en livsstilsrej. För nånstans, om man är riktigt realistisk, är det någonting i oss också. Varför håller vi oss kvar, Jag tror att det är ganska viktigt att när en människa som jag söker hjälp hos just psykvården måste det finnas personal som har koll på vad det handlar om. Just psykvården är jätteviktigt. Jag har inte bara en man som är kriminell utan det påverkar mitt liv mycket! Jag väljer ju vilka jag vågar umgås med, hur ska jag våga öppna mig.

Doris har hänvisats till grupper för socialfobi och fått höra att det hela handlar om en vanlig livskris. Hon säger också att hon är dålig på att söka lindring för sin egen skull och har helt ägnat sig för att ta hand om familjen.

Det har ätit upp mig inifrån, jag har backat från mitt eget liv och sagt upp allt som har med egen tid att göra. Nu är det bara att hålla sig ovan ytan. Det är för barnets skull, jag försöker rädda barnet så gott det bara går, det är A och O. Jag är nog med att inte okeja det här med fängelse men samtidigt visa att barnet ser att det är vanliga människor, vanliga pappor och det finns andra med barn, det är en svår balansgång.

Hon påpekar också konkreta svårigheter som kan uppstå i samband med besöken. Hon och barnet åker till anstalten varje lördag och söndag.

Det är självklart och viktigt att barnet träffar pappa men det är så jobbigt! Det är fyra timmar per gång, tolv till fyra, det innebär då *hela* lördagen och *hela* söndagen. Eftersom anstalterna ligger så konstigt till, det är ett jätteproblem för speciellt mammor som ska konka med sina barn dit utan bil. Sommartid är okej att gå längst dom här ängarna men vintern, nej.

Hon har varit i kontakt med socialtjänsten någon gång och fått ekonomiskt bistånd.

Ekonomi rasar nästan per automatik. Och speciellt om hemmets ekonomi går ut på att man är två. Om det är en familj där det precis går runt. Du ska hålla på med alla dom här resorna sen ska det köpas matsäck. Det är bara att skala av på allt, det finns ingen som helst "jag ska göra någonting för att unna mig".

När det händer såna här grejer, speciellt med barn, man måste nästan ha en person som kontaktman som förstår sig på hela den här problematiken. Vad det innebär att åka och hälsa på, skicka barn som mår dåligt till skolan, så att de inte håller på och pressa en förälder som ska klara av allt det här samtidigt.

Bemötandet på anstalterna beskriver hon som blandat.

Det här är så kul för att på en jätteanstalt var de helt fantastiska med mitt barn. Och till exempel på en annan anstalt, där åker de runt med en knarkhund och det är så opedagogiska så det är nästan skrämmande. Så på vissa ställen är det bra och vissa mindre bra.

Bryggan hittade hon på nätet men det var först efter att mannen hade träffat Bryggans personal på anstalten som de tog kontakt.

Doris och hennes man har varit tillsammans närmare tjugo år. Hon tror att det långa förhållandet delvis kan bero på att de emellanåt har varit mycket ifrån varandra på grund av fängelsevistelserna. Men också att de har en stark grund som gör att de inte går ifrån varandra. Förhållandet inbegriper en bred skala av olika slags känslor.

Besviken, det är mildt sagt. Jag har inga problem att hata honom emellanåt efter allt han har ställt till med. Sen är han glad och jättesocial. När polisen informerade mig om att han är yrkeskriminell var min spontana reaktion att, jag aldrig tänkt på det viset. Det syns inte på honom, jag har aldrig känt av det kriminella hemma. Men jag har sagt att om jag visste, hade jag sprungit, snabbt som fan den där första kvällen vi träffades. Jag vet inte vilken värld jag levte i under de här åren. Att jag inte har vaknat och gått innan jag skaffade barn. Det är en gåta för mig. Men jag önskar att jag inte skulle behöva tänka så.

Idag ser Doris ändå positivt på framtiden. Hon tänker ta itu med sitt eget liv och slutföra sina studier när mannen kom hem igen.

Och nu har han ju börjat förstå, han är äldre nu och barnet. Sedan börjar han själv få intresse för att jobba med någon form av socialt arbete. Det ger också hopp. Fast jag måste gardera mig och säga att det har alltid varit guld och gröna skogar när han kommer hem. Man ska inte vara naiv men jag tror att det här aldrig kommer att hända mer, fast man vet aldrig.

Elsa

Elsa är 30 år och har barn tillsammans med en man som avtjänar ett längre straff i fängelse för narkotikabrott. I straffet ingick även avvisning utan permissioner från början, vilket senare har förändrats. Elsa och hennes man har varit ihop i 15 år. De flyttade till Sverige tillsammans från ett krigsdrabbat land för ett antal år sedan. Elsa berättar att hennes man i Sverige blev presenterad för "stora tuffa killar", vilket ledde till brottsliga handlingar.

Gripandet kom som en chock för Elsa.

Jag var ute på stan med mina kompisar från jobbet när polisen ringde sa: "Nej men nu måste du komma hem för att vi är hemma hos dig och vi ska ta med din man." När jag kom så satt dom i köket med honom och jag fick sätta mig i vardagsrummet och barnen sov så dom har inte sett någonting. Så fick han bara komma och säga "jag har inte gjort någonting, jag kommer hem imorgon." Man satt där i soffan hela natten och fattade inte att det hade hänt. Folk hade kommit och gått runt här och gått igenom ens saker och det värsta var, jag berättade inte på en gång till barnen utan jag sa att han fick åka till hemlandet. Ja, det var många lögner.

Elsa gick ner i vikt och grät mycket i sin ensamhet utan att visa det för andra. Det svåraste efter gripandet tycker hon var saknaden och ensamheten, att lägenheten alltid var tom när hon kom hem. Hon hade inga släktingar eller nära vänner i Sverige och hon blev helt ensam med barnen. Häktningstiden var en lång och slitande period. Det var svårt för de små barnen att förstå varför de inte fick krama om sin pappa när de besökte honom, dessutom fick man bara prata svenska. Dessa omständigheter gjorde att Elsa valde att inte göra fler besök på häktet.

Det var jättejobbigt. Man kunde inte berätta för någon. Jag berättade inte på jobbet utan jag gick dit och var ledsen och sa att han hade åkt till hemlandet och att det är svårt. Jag hade inga såna kompisar som man kände att man kunde vara 100% ärlig mot för att alla ser ju på, just när det är narkotika, folk blir ju...

I längden blev det jobbigt att leva i en lögn. Elsa behövde ta ledigt från jobbet för att kunna besöka anstalten, som låg långt borta, och blev på det sättet tvungen att berätta för kollegor.

Jag tror att folk tycker om mig men dom är inte 100% ärliga, jag kan tänka mig att bakom ryggen, mellan varandra, har dom kommenterat. Men dom var ganska bra. Sen började en kille på mitt jobb och med honom kunde jag prata med helt öppet och hur långt straffet var för han förstod, han hade också haft lite struligt förut. Och det kändes så skönt! Än idag är jag vän med han och hans fru.

Jag tror att man kanske behöver smälta det själv innan man kan berätta till någon annan. Jag vill inte att folk ska tycka synd om mig. Om jag har bestämt själv att jag ska stanna med honom, det är mitt liv och jag är vuxen.

Elsas man hade två äldre manliga släktingar i Sverige sedan tidigare men hos dem fick Elsa inget stöd:

Nej, inte alls! Den ena hade köpt en bil till oss och bilen var på hans namn men det var vi som fick betala. När min man åkte fast hade jag två hundra kronor i fickan och två barn och så ringde han till mig och sa att "men du måste betala bilen". "Ja men", sa jag "jag har inga pengar!". Då sa han att "jag bryr mig inte, skaffa fram pengarna". Så där fick jag ingen direkt stöd.

Elsa vände sig till socialtjänsten för att få ekonomisk hjälp i början men fick det inte.

Jag tänkte att kanske kan man få, i början. Men nej. Eftersom vi var gifta hade hon hittat bil på hans namn. Jag hade tydligen för mycket pengar. Jag kontaktade banken, bilen var inte värd så mycket pengar, jag fick ta ett lån. Så jag fick hitta ett kvällsjobb.

Socialekreteraren var jättetrevlig men det var många frågor om "visste du vad han höll på med" så man kände sig lite dömd, som man själv har begått nåt brott. Efter det har jag sagt: aldrig mer! Jag hade mitt arbete, men jag tycker att ibland ser man alkoholister som sitter där och får kanske pengar till sprit så jag tänkte att jag kanske kan få någonting för mina barn. Men eftersom jag inte fick det så ville jag inte gå dit nåt mer.

Elsa berättade tidigt sanningen för barnens lärare. Hon tycker att det är viktigt så att de kan ge adekvat stöd om det behövs och att barnen vet att de kan prata med sin lärare. Även barnens klasskompisar vet och pappan har varit i skolan och mött barnens kompisar.

När han hade permission gick vi och hämtade barnen från skolan och killarna i klassen tyckte att det var jättehäftigt. Barnen var glada och kände sig stolta för att kunna visa att de också har en pappa och att han är faktiskt normal. Han ser inte ut som en skurk.

Det har gått en lång tid sedan allting hände. I frågan om hur Elsa kunde hantera all press svarar hon att hon inte hann tänka så mycket eftersom hon i början hade både dag- och nattjobb under två års tid. Barnen kunde hon ta med sig till nattjobbet och de kunde sova där.

Under tiden blev hon sjuk i cancer, vilket hon själv tror beror mycket på stressen och sorgen. Hon körde på under flera års tid utan att stanna upp, blev med barn och blev sjuk strax efter barnets födsel. Mannen fick inte vara med på förlossningen. Elsa hade velat ha honom nära när hon fick cellgifter och var svag, men permissionerna uteblev trots läkarintyg. Elsa blev beviljad färdtjänst för att istället kunna besöka honom, eftersom hon inte fick åka tåg och buss under behandlingen. Efter sjukdomen har hon fått både medicin och terapi.

Jag blev hypokondriker, ser cancer i allt, det blev väldigt jobbigt. Dom tyckte att jag skulle få terapi och sen äter jag medicin och det hjälper. Jag har blivit mycket bättre, har lättare att hantera alla mina rädslor men jag känner ändå att jag behöver honom. Jag fick nästan depression. Man kände att ingenting är roligt.

Elsas mamma och mormor åkte till Sverige för att hjälpa till under tiden hon var gravid och sjuk. Att berätta för sin släkt om mannens fängelsestraff var inte lätt eftersom hon skämdes och tyckte att det var jobbigt, det tog två månader innan hon sa något.

Ja i våra länder är de jättehårda med såna saker men jag sa till mamma att jag ska berätta någonting men om ni tjatar vill jag inte prata med er. Det är klart att dom tycker att det var jättejobbigt. Och hans föräldrar också, dom skäms jättemycket. Och han känner att han inte har fått stöd ifrån dom utan det var mer att dom skäms, vad ska folk säga. Än idag döljer dom fast alla vet.

Jag tyckte att det var jobbigt just för att det var knark men det är inte direkt att man skäms. Det är alltid mycket lättare med svenskarna, ni är på nåt sätt bara "ahaa". Det har alltid känts bättre med er, det är alltid så tabu hos oss.

Bryggan har varit viktig för både henne och barnen. Hon tycker att det har varit skönt att kunna prata fritt och träffa andra som har varit i en liknande situation.

Jag hade önskat att jag visste att Bryggan fanns. Det hade varit helt perfekt för barnen och för min skull just då när man var så jätteledsen. Det var min man som fått reda på det på anstalten. Jag hörde om Bryggan för kanske tre fyra år sedan och jag sa det till honom men han sa "Nej, det där är inget för oss" Men sen när Bryggan hade varit där och berättat så ringde han till mig och sa "jo men det är jättebra" ja, så började vi.

Elsa berättar att hon ser fram emot tiden mannen kommer hem men hon är också medveten om svårigheter det kan innebära. Elsa gjorde tidigt ett medvetet val att satsa på förhållandet med mannen trots sin ilska och besvikelse över det som hänt, och tycker att det har varit värt det. Hon berättar att mannen har mognat mycket under tiden i fängelset, han har skaffat sig en utbildning och deltagit i föräldracirklar. Relationen har blivit starkare, hon känner att de är mer öppna mot varandra idag, att det finns mer respekt. De har gett också gett varandra stöd

under svåra perioder. Ibland när hon får höra om andras problemfyllda relationer med en närvarande man kan hon tänka att hon har det bättre än de. Man måste dock handskas med en ny situation igen när mannen kommer hem, menar hon. Hon har blivit van att sova ensam och hon och barnen har sina egna rutiner.

Jag vill inte planera så mycket utan jag vet att det kommer att vara jobbigt när han kommer hem för det har man hört från andra. Att första året är hemsk. Man ska anpassa sig igen till varandra och jag själv har blivit mycket starkare, jag har levt själv en längre tid och tjänat mina pengar och gjort vad jag ville och uppfostrat barnen själv och då ska han komma nu. Jag är ju ganska envis så jag tror att båda kommer att få kompromissa.

Idag berättar hon öppet om sin livssituation, det finns få tillfällen hon känner att hon behöver dölja sanningen. Hon har ett rikt socialt liv och hon har fått mycket stöd från omgivningen under sin sjukdom och under graviditeten. Hon umgås med andra familjer och deltar i middagar. Vid sådana situationer, när alla andra har en partner med sig, kan hon ibland känna sig ensam.

Frida

Frida är 28 år gammal och har barn tillsammans med en man som är dömd till fängelse på livstid samt utvisning efter avtjänad straff, vilket innebär att han inte har permissioner. Paret har varit tillsammans över tio år. Mannen har haft en kortare fängelsedom tidigare. Båda gångerna har kommit som en överraskning för Frida. Hon berättar att mannen inte har varit våldsam, att det har varit tillfälligheter som har lett till brotten. Det finns inget missbruk i familjen.

Frida berättar om den första incidenten. Mannen hade varit ute med kompisar och kom inte hem som avtalat.

Vi brukade göra så, ringa hem om man var sen eller om man skulle komma några timmar senare. Vi var jätteoroliga och ringde till polisen. De sa att han var där, att han satt häktad. Man blir helt chockad kan man säga. Sen trodde jag att vi aldrig skulle se honom mer, ja, det kändes så att vi aldrig skulle få träffa honom mer.

Frida var mer öppen om domen den första gången men det känns svårare nu när straffet är livstid. För barnen berättade Frida först att pappa hade hamnat på sjukhus, att han var sjuk. Efter några veckor berättade hon sanningen och säger att barnen tog det bra fast de saknar sin pappa mycket. Släkten och den närmaste omgivningen vet om straffet och barnens lärare har fått veta det från början. Frida tycker att det är viktigt. Barnen har också själva berättat för sina närmaste kompisar och det har fungerat bra.

Ja, om nån frågade mig var han var då sa jag att han satt på fängelset. Men det kan jag inte göra nu, nu måste jag ljuga för att det är så långt straff som han har. Då var det bara några månader. Jag sa att han

skulle bara sitta några månader och sen skulle han komma ut. Jag ljuger för dom som inte känner mig. Säger att han jobbar långt bort hemifrån.

Fridas känslor har varit blandade kring händelserna. Hon säger att hon har tagit det hårt och mått jättedåligt. Hon har känt både ilska och övergivenhet. Den andra händelsen var mycket chockerande. Enligt Frida levde familjen ett vanligt liv före brottet och båda arbetade. De hade sparat pengar till en semesterresa och köpt biljetterna och såg fram emot resan, som skulle ske om en månad och alla förberedelserna var klara. En dag när hon var på jobbet fick hon ett samtal från en släkting som berättade vad som hade hänt.

Det var jättejobbigt. Jag grät hela vägen, det var bara att hämta och plocka upp barnen och sedan komma hem. Och sen var det massa poliser utanför mitt hus. De försökte komma in i huset och bryta sig in. Det var massor, alla grannar var ute och bara stirrade på som om det var en stor grej som hade hänt. Alla var ute med kameror och tittade medan polisen försökte komma in. Sen förstod de att han inte var hemma.

Alla släktingar var helt chockade och de var hemma hos mig, samlade här inne. Så det var fullt med människor hemma hos oss. Alla var jätteoroliga. Det var ett helvete, det kan jag säga! Alla pratade, alla sa någonting. Det kom andra människor som vi inte kände så bra, fast de var släktingar, till oss för att beklaga sorgen. Så att det var massa med folk här. Jag tror att jag grät hela kvällen och resten av veckan.

De försökte liksom stödja mig men alla pratade på olika sätt. Alla hade en egen teori. Jag hade velat vara ensam. Jag gillar inte när en massa människor försöker stödja. Jag skulle helst vilja vara ensam eller helst med bara en person eller med mina kompisar eller en väninna.

Efter ett par dagar gick Frida tillbaka till arbetet eftersom hon förstod att hon ensam måste försörja familjen.

Det kändes tungt, att försörja ett helt hus, det var jättetufft. Jag kunde inte ens bearbeta den här sorgen, jag var tvungen att gå tillbaka till jobbet istället för att vara hemma och bearbeta. Plötsligt var man där som ensamstående med två barn fast man var inte ensamstående, jag var gift men ändå.

Regelbundna resor till anstalten blir också kostsamma i längden. Frida har tagit körkort och köpt en bil för att underlätta resandet. Ibland skickar hon pengar till sin man när hon har råd. Mannen dömdes också till att betala en viss summa till Brottsofferfonden, en skuld som hamnade hos Kronofogden. Eftersom paret är gifta ville Kronofogden göra en utmätning hemma hos Frida.

Det är mitt hem, jag har köpt allt för mina egna pengar och sen skulle dom komma och utmäta det jag köpt, det är inte hans pengar! Jag ringde till Kronofogden och de sa att han måste ringa själv och jag sa att hur ska han kunna ringa, han kan inte ens ringa till sin advokat. Jag blev så förbannad!

De första veckorna kunde Frida varken sova eller äta. Hon sökte hjälp hos öppenvården och fick både mediciner och en psykologkontakt. Efter ett tag blev hon också sjukskriven.

Jag gick till psykologen varje vecka. Men det hjälpte inte mig. Det kändes som att, jag fick säga samma sak varje gång. Jag var tvungen att berätta från början hela tiden och så om känslor, det hjälpte inte mig. Jag mätte ännu värre. Då sa jag att jag vill avsluta. Jag ville inte gå dit längre och prata.

Efter sjukskrivningen var hon arbetslös. Frida har fått ekonomisk bistånd från socialtjänsten ett par månader när hon gick över från sjukbidrag till a-kassa, annars har hon inte haft kontakt med socialtjänsten. Bemötandet där bedömer hon som bra, hon berättade om mannens fängelsestraff och fick förståelse för sin situation. Frida fick en bild av att det inte var första gången socialsekreteraren träffade någon i hennes situation, vilket underlättade kommunikationen. Frida upplever även att bemötandet från kriminalvården för det mesta har varit bra och att personalen har varit trevliga mot både henne och barnen. De kommer ihåg barnens namn och önskar de välkomna åter när de besöker mannen. Polisens bemötande i samband med brottet upplevde hon dock som hårt.

Dom som ville försöka bryta in, dom var rätt hårda mot oss. Jag vet inte varför men det kändes lite rasistiskt. Dom var jättestränga och hårda.

Barnen har haft koncentrationsproblem och nedstämdhet i skolan. Det var en av lärarna som tipsade familjen om Bryggan.

Fast det tog lite tid för mig att ta kontakt. Ska jag verkligen gå dit? Nej, barnen mår bra, jag behöver inte. Jag tyckte att läraren överdriver bara för att dom fick reda på att han sitter inne. Jag insåg inte att de inte mådde bra. Läraren var lite envis, hon ville att vi skulle ta kontakt och då kom hon med ett förslag att hon kunde följa med oss dit. Då sa jag okej. Vi gick dit och tyckte att det var rätt trevligt och tyckte...ja..! Jag trodde att jag skulle behöva tvinga barnen men de tyckte om det! De tyckte om personalen och de andra barnen. Dom hade jättetrevligt där. Så det är bra att det finns ett ställe för barn som behöver det.

Även mannen har mått psykiskt dåligt på grund av händelsen och de har stöttat varandra. Det händer även att mannen är kontrollerande.

Svartsjuka, det kommer ju. Han var det när han var hemma också men det har blivit lite mer när han har gått in känns det som.

Frida har känt sig besviken på honom, övergiven, arg men känner ändå att förhållandet har blivit starkare och ser fram emot dagen mannen kommer hem igen.

Man pratar om saker och ting som man inte har gjort förut. Som man inte har haft tid med kanske. Ibland pratar vi om framtiden och allt möjligt. Och det har gjort att man blir lite mer fäst vid varandra tror jag. Och så att man inte ser varandra så ofta.

Att uppfostra barn ensam utan pappa är en av de tuffaste konsekvenserna av ett långt fängelsestraff enligt Frida. Också det, att pappan finns som en familjemedlem, fast inte närvarande i hemmet. Att inte ha permissioner är ett hårt slag mot familjen och barnen. De pratar mycket om barnuppfostran och delar samma värderingar. Frida säger att det inte går att ha en liknande papparoll via telefon som förut. Nu är det Frida som bestämmer men mannen kommer också med sina synpunkter och förslag.

Hur har då Frida gjort för att orka?

Livet fortsätter hur mycket man än sörjer och hur mycket än man blir ledsen och gråter. Jag har skaffat mig ett jobb och skaffat mig körkort så på nåt sätt orkar man ju.

Frida beskriver att det har känts som att det hon byggt upp har rasat ner men att det har även fört med sig positiva konsekvenser.

Jag är stolt över mig själv! Att man skulle hinna med så mycket. Man känner sig starkare när man vet att man har klarat av allt. Att ta körkort var jättestort för mig. Att jag klarade av att betala. Jobbat och tagit hand om barnen, dom har sina läxor och föräldramöten och allt. Man ska hinna med allt. Jag gjorde uppkörningar och körde efter jobbet och såna saker. Och det gick jättebra! Det kanske jag inte hade gjort om han var ute. Och omgivningen runtomkring mig, dom tycker också att jag är stark, dom säger det. Man känner sig stolt. Jag får ju hjälp av dom också men att det är jag som sköter om allt.

Frida har börjat motionera mer efter händelsen och den senaste hobbyn tillika avkopplingsmetoden är att följa utländska tv-serier efter arbetsdagen.

Hon har aldrig känt skam av det inträffade, annars skulle hon inte kunna bo kvar i området, menar hon. Orsakerna till att hon inte vill berätta öppet om händelsen på exempelvis arbetsplatsen är annat än skam.

Det är bara att folk ska prata om det hela tiden och fråga, det gillar inte jag. Det har varit också här att när jag går ut till centrum står det tio som frågar, då när det hände. O gud, vad har hänt och hur kunde det hända, han var inte sån. Det var jättesvårt att svara på alla frågorna som man inte ville svara på. Man hade ingen ork. Jag vill inte att det ska komma fram 100 personer som alla skulle komma och undra. Man orkar inte ta upp allt det där igen. Det är som att man går igenom allt från början. Man får tillbaka känslorna som man hade då när det hade hänt.

Frida har en nära vän, en släkting, som har varit till stor hjälp under hela tiden. Frida har kunnat ringa till henne mitt i natten om hon har mått dåligt och säger att hon har hjälpt henne mer än psykologer. Vidare anser Frida att det har varit betydelsefullt att få träffa andra mammor på Bryggan. Hon har dock inte sökt kontakt med dem utanför Bryggan eftersom hon vill inte störa, men hon skulle gärna själv umgås om någon annan ringde.

Frida tycker att det borde finnas mer stöd för kvinnor som hamnar i en liknande livssituation, i synnerhet i början direkt efter gripandet. Hon efterlyser information och kunskap om t.ex. hur kriminalvården och rättskedjan fungerar men även emotionell stöd.

Man kände ju sig förvirrad, man visste inte vart man skulle vända sig till eller hur man skulle göra. Man satt ju hemma och väntade att han skulle ringa. Vi fick ingen information. Jag tycker att man skulle ringa att "vi ska skicka honom dit" eller "vi har gjort det". Man sitter och är orolig och kan inte ringa från jobbet. Man blir bestraffad. Plötsligt står man där ensam med barn och man vet inte hur man ska göra, man får ingen hjälp. Man känner sig övergiven.

Gunilla

Gunilla är 33 år och har tre barn. Hon arbetar med ett administrativt yrke. Gunilla har varit tillsammans med sin sambo i 6 år. Sambon har varit ute från fängelset i 1½ år efter att ha avtjänat ett straff i tre år. Gunilla har valt att inte berätta för någon vilket brott sambon blev

dömd för. Hon anser att fängelsedom inte var rättvis eftersom det bland annat saknades bevis. Sambon har ett kriminell förflutet något Gunilla tror var avgörande för att det blev en så pass hård dom.

Gripandet av sambon kom som en överraskning för Gunilla.

Jag var hemma med min yngsta då och barnen hade gått till skolan. Jag gick fram till dörren och jag öppnar inte jag om jag inte vet vem som kommer, tillslut stormade dom in i lägenheten och hade husrannsakan.

Gunilla beskriver husrannsakan som mycket obehaglig. Gunilla fick därefter följa med till polisstationen för förhör men blev sedan släppt. Gunilla kände sig aldrig själv anklagad för något brott däremot kände hon sig mycket dåligt bemött av en polis som hade ansvar för sambons fall. Gunilla upplevde att polisen utnyttjade sin maktposition genom att han visste att Gunilla inte kunde vara otrevlig eller säga emot honom. Polisen stötte bland annat på Gunilla.

Jag blev så förbannad, arg och kränkt, det var så mycket att jag blev drabbad av det, då skrev jag ett jätteelakt brev, alltså elakt var det inte, jag står för vartenda ord. Jag var så arg på polisen, på åklagaren och hela bunten, då förhöjde dom hans straff från två till tre år, det påverkade, men efteråt såhär är det nästan värt det, för jag sa vad jag tyckte och tänkte.

Två veckor tog det innan Gunilla fick börja ha kontakt med sin sambo. Till en början fick hon besöka honom en gång i veckan i 40 minuter i sällskap av samma polis som kränkt Gunilla.

Det var hemskt att vänja sig vid att vara själv eller att skiljas från någon som är som ens halva, jag kommer ihåg att jag skickade sms även om jag visste att han inte kunde få dem sen fick han ett fönster som vi såg från gatan, vi gick dit i 5 månader och vinkade till honom. Vi lös in med laserlampor, att nu är vi här och någon gång hade vi med oss stora lappar.

När sambon sedan kom till fängelset besökte Gunilla honom två till tre gånger i veckan. Även barnen följde med till häktet och fängelset. Gunilla är nöjd med bemötandet även om hon upplevde det som nedlåtande ibland. Hon anser att det på många ställen råder brist på barnperspektiv, speciellt på häktet.

Visst, straffa dom som sitter inne men dom har ändå lugn och ro och mat på bordet, det är ändå vi som får dra det tyngsta lasset. 40 minuter i ett litet rum med fläckar på soffan, ge dom en timme i början sådär.

Gunilla anser att sambons straff drabbar henne lika mycket eftersom det är hon som måste ta allt det tunga i vardagen och att berätta för alla.

Dom får ju den lätta biten, även om dom får vara inspärrade, får ju dom det skönast så.

Gunilla var mammaledig och sedan tidigare sjukskriven för depression. Ekonomin blev lidande och hon fick lov att låna pengar från sin familj. Vid ett tillfälle ringde hon till socialtjänsten, där fick hon rådet att hyra ut ett rum. Gunilla har inte sökt någon annan hjälp sedan dess. Gunilla känner sig dessutom tillfreds med det stöd hon fått från familj och vänner.

Jag vill inte ha mer myndigheter i mitt liv, som ska rota i mitt privatliv och min ekonomi.

Tillslut fick Gunilla lov att sälja lägenheten. I stället köpte hon en liten etta som hon och barnen bodde i tills sambon blev frisläppt. När sambon flyttade in blev det för trångt och familjen flyttade till en lägenhet i ett område där de inte trivdes och detta ledde till ännu en flytt dit de bor nu.

Jag klagade inte en enda gång, jag har alltid försökt att vara superpositiv, barnen klagade aldrig heller. Det var ju tur att jag kunde sälja, jag fick ta de pengarna att leva för men jag har skulder kvar än i dag för att jag inte klarade mig.

Gunilla har endast berättat för någon enstaka vilket brott sambon blev dömd för.

Reaktionen till en början var att, vi vill vet vad som har hänt, det har känts jobbigt för att alla tänkte säkert att han har gjort något stort. Jag stängde av de som var jobbiga eller ville veta smaskiga nyheter. Jag sa till mina föräldrar, ni behöver inte veta vad som har hänt, för ni älskar honom som han är och då får ni respektera det. Jag sa till folk att han är samma person och många trodde ju på mig.

För barnen berättade Gunilla direkt att sambon satt fängslad. Men inte heller till dem gick hon in på vilket brott. Gunilla trodde att barnen skulle fråga men de gjorde aldrig det utan det som var relevant för barnen var att sambon var borta. Gunilla berättade för skolan att sambon var fängslad så att barnen skulle kunna få stöd där om de ville. Gunilla märkte att barnen påverkades av det inträffade även om det tog det på olika sätt. Det äldsta barnet tog det hårdare och hade ett större behov att prata om det. Gunilla har aldrig känt att det varit tungt att klara barnen själv.

Jag har alltid varit stark och hållit masken, även när jag var sjuk i depression. Jag aldrig varit sådan att det går ut över barnen, de är verkligen mitt liv.

Gunilla och barnen bestämde att de skulle säga att sambon hade åkt i väg till folk som de inte ville skulle veta vad som hänt.

Samtidigt, jag tycker inte man ska behöva skämmas för det, det kan hända vem som helst, folk gör så dumma saker mot varandra utan att åka dit. Men det är ändå skönt när man lär känna folk som inte vet någonting om vår bakgrund. Då är man är med en människa som den är som person och dömer inte. Det jag är jobbigt det är när folk ser ner på en, att vad är ni för människor, att folk tror att de är bättre än en.

Gunilla beskriver att den jobbigaste tiden var när sambon satt i häktet men den värsta krisen kom då sambon blev frisläppt.

Sen vande man sig att vara själv och jag är en ganska stark person så jag klarar mig själv och jag har klarat av att bygga upp ett eget liv, när han kom ut, det är en sådan omställning. Det bara blev tjafs och bråk och vi båda ville nästan skiljas. Dom är kåkskadade och egocentriska vare sig dom märker det eller inte. Det jobbigaste det var med barnen med uppfostringsfrågor, vad man säger till och hur man säger till.

Sambon fick kontakt med Bryggan då han satt frihetsberövad och familjen gick då dit två gånger. Eftersom det blev svårt när sambon kom ut kontaktade Gunilla Bryggan igen och de

fick gå dit och träffa andra i samma situation. Gunilla tyckte det hjälpte och nu är relationen bättre igen. Gunilla tvekar inte en sekund på att hennes sambo är den rätta för henne oavsett vad han gör.

Jag försöker alltid tänka positivt fast det är jobbigt och se vilka erfarenheter man får och att det stärker en även fast jag har varit ledsen och deprimerad så har jag ändå haft den här drivkraften och jag klagar inte. Jag har redan gått in i väggen, jag har ju varit sjukskriven och hade det jättejobbigt förut med depressionen. Så jag har varit nere på botten. Det kanske låter lite dumt men jag tänker att allting leder till något gott.

Gunilla var i början rädd att sambon skulle frihetsberövas igen nu känner hon sig mer lugn att det inte kommer att hända även om tanken har slagit henne och hon funderat lite på hur hon då skulle göra.

Man ska aldrig säga aldrig men det tänker jag med livet i huvudtaget, jag tar aldrig något för givet, jag tar en dag i taget och jag lever i dag, det har man ju verkligen lärt sig. Jag vet ju att det kan hända bara genom att han pratat med fel människa, då är det ganska kört i och med att han redan har suttit inne två gånger.

Anledningen till att Gunilla ställde upp på intervju är för att hon vill uppmärksamma anhöriga.

Det är så bortglömt och det är väldigt skambelagt, att en i familjen sitter inne, oavsett vad den personen har gjort eller inte har gjort är det så fult.

Gunilla tycker att det saknas ett forum för vuxna likt det som finns för barn på Bryggan

Jag skulle gärna dela med mig det till någon som går igenom samma sak, om inte vi mammor mår bra mår inte barnen bra heller, det är inte bara barnen man ska hjälpa. Jag skulle blivit jätteglad om jag träffade någon precis när han åkte in, som varit med om samma sak och kunde berätta. Att de kanske hade informerat mig om det på häktet, att hit kan du vända dig om du vill.

Analys

Konsekvenser

Kris

Cullberg (2005) beskriver intagning på institution, sociala misslyckande och skamsituationer, separation, samt påtvingade sociala uppbrott som händelser som kan vara förknippade med en traumatisk kris. Samtliga av dessa ”oväntade livslägen” anser vi kan appliceras till situationen då ens partner blivit frihetsberövad (Cullberg, 2005, s. 128-131). Även om inte Cullberg (2005) belyser anhörigperspektivet vad gäller frihetsberövandet anser vi att även de anhöriga kan genomgå kris, vid frihetsberövande, med likartade känslor. Att ens partner sitter i fängelse är också i flertal fall förknippat med skam och inget man gärna berättar om vitt och brett. Även om relationen kanske inte bryts, är frihetsberövandet ändå en tillfällig och många gånger ofrivillig separation. Att partnern plötsligt försvinner kan ibland innebära att den som

är anhörig, i detta fall kvinnan, måste flytta, sälja tillhörigheter eller på annat sätt förändra sitt liv vilket kan liknas vid ett enligt Cullberg (2005) påtvingat socialt uppbrott (a.a. s. 132).

En traumatisk kris kan beskrivas dels utifrån vilket slags trauma som orsakat krisen och dels utifrån händelsens personliga innebörd och betydelse (a.a. s. 120). Även om inte alla informanter uttryckligen formulerar att de genomgått en kris, har vi gjort bedömningen att samtliga uppvisar tecken på en krisreaktion. Den händelse som i princip alla våra informanter upplevde som utlösande var gripandet av mannen. Många beskriver att de blev chockade och att de ställdes inför en helt ny situation som de inte visste hur de skulle hantera. Flera av kvinnorna redogör för att bristen på information kring vad som hänt och vad som kommer att hända förvärrar deras situation ytterligare. Tiden då mannen sitter häktad präglas av starka känslor av ensamhet, saknad, maktlöshet, kaos och ovisshet. Den ofrivilliga separationen från mannen innebär stora förändringar av deras livssituation.

Flera av kvinnorna vittnar om att deras psykiska hälsa har påverkats negativt. De har bland annat lidit av hög ångestnivå, ökad retbarhet och sömnsvårigheter vilka Cullberg (2005) karakteriserar som typiska stressymtom (a.a. s. 152).

Inte bara gripandet innebär en påfrestning utan under hela tiden som följer då mannen sitter frihetsberövad ställs kvinnorna inför en rad problem och svårigheter som de måste lösa och hantera. Den stressbelastning kvinnorna hela tiden utsätts för visar på det som Weisaeth & Mehlum (1997) beskriver som en långvarig serie av påfrestningar där flera behov hotas. Belastningen innebär att det emellanåt finns möjligheter att mobilisera kraft men att ovissheten och risken för ytterligare faror alltid finns närvarande (Weisaeth & Mehlum, s.1997, s 22, 26).

Vi har delat upp i övergripande kategorier varav samtliga har betydelse för hur frihetsberövandet påverkar kvinnans situation, vilket i sin tur kan innebära en ökad stressbelastning. De kategorier vi valt att belysa är: Barn, Skam och stigma, Ekonomi, Arbete och Fritid, Relationen och Coping.

Barn

Flertalet av kvinnorna uttrycker att barnen blivit drabbade och att de har mått dåligt och varit ledsna. I kontakten med kriminalvården anser flera att det saknas ett fullvärdigt barnperspektiv. Det kan handla om faktorer som korta besökstider, trista besöksrum. Dock uttrycker flera av kvinnorna att det finns en förståelse hos vårdarna för barnen. Vidare uppger många att bristen på information under den första tiden gör det svårt för kvinnorna att förmedla för barnen vad som har skett. Kvinnorna beskriver att omställningen till att helt

plötsligt stå som ensam förälder är stor och en av de svåraste konsekvenserna efter frihetsberövandet av mannen. Kvinnorna ställs inför en rad nya situationer som de måste hantera och lösa. Ett av de primära problemen är hur man berättar för barnet om det som hänt och hur öppen man ska vara. Det skiljer sig en del mellan informanter i huruvida de valt att vara öppna eller inte med barnen. De flesta har till en början valt att inte helt berätta sanningen om vad som hänt för att sedan berätta allt. Vidare innebär rollen som ensamförälder att mycket tid måste läggas på barnen. Somliga skildrar hur de måste härbärgera och stänga av sina egna känslor för att kunna koncentrera alla sina krafter på barnet. Andra uttrycker att deras psykiska lidande går ut över barnen. Många av kvinnorna uttrycker att trots att barnen tar mycket av deras energi är det tack vare dem som de håller sig flytande. Barnen ger styrka till att orka.

Skam och stigma

Alla kvinnor i studien har varit selektiva i valet av vem de berättar om frihetsberövningen. Ett flertal av de internationella studier vi tagit del av visar på skam och stigmatisering av frihetsberövades familjer, vilket förefaller stämma med våra informanternas upplevelser av sin situation (Liebling & Maruna 2005; Light & Campbell 2006; Girshick 1996).

Skam förekommer som en av orsakerna till att man väljer att dölja sanningen. Enligt litteraturen uppstår skammen i situationer där man upplever en verklig eller inbillad hot mot sociala band (Scheff & Starrin, 2002, s. 173; Dahlgren & Starrin 2004, s. 143). Flera kvinnor uttrycker att de är medvetna om att de kan bli dömda och ifrågasatta av omgivningen men att de inte skulle behöva skämmas. Det finns en ambivalens i hållningen att inte skämmas/behöva skämmas och att samtidigt inte vilja berätta. Frida är den enda som uttryckligen säger att hon inte skäms. Förklaringar som kvinnorna anger till att man väntar med att berätta sanningen, förutom skam, är att man inte orkar ta människors reaktioner vare sig de är nyfikna, positiva, granskande eller dömande. Att stå i centrum för uppmärksamhet är krävande. Att inte berätta kan också vara ett sätt att skydda sig och sina barn. Att man inte kommunicerar kan visa på att det är tabubelagt. Två av kvinnorna har valt att inte berätta vilket brott mannen straffats för med hänvisning till att det är privat. Gunilla som valt den mest restriktiva linjen och inte ens berättat för sin familj och barn och menar på att bara det att någon sitter inne är skambelagt. Att redogöra för en dom, som hon dessutom anser som orättvis, kan innebära ännu en dom genom att människor exempelvis pratar bakom ryggen. De flesta menar att det har varit viktigt att informera läraren om frihetsberövandet för barnens skull. Alla har dock valt att inte berätta om hemsituationen på arbetet, åtminstone i början.

Enligt teorin om *den generaliserande andra* får vi lära oss att det finns generella värderingar och moralregler i samhället runt omkring oss och att man kan känna skam även utan att någon har reagerat negativt på något man gjort. (Scheff & Starrin, 2002, s. 173; Dahlgren & Starrin 2004, s.143). En del av kvinnorna har tolkat blickar och kommentarer från omgivningen på ett sätt som kan förstås genom teorin om *spegeljaget*. De har sett sig själva från andras perspektiv och bedömt sig själva genom de andra (Scheff & Starrin, 2002, s. 169; Dahlgren & Starrin 2004, s. 85).

Släkten och vänner har reagerat på olika sätt när kvinnorna har berättat om fängelsedom. I dessa sammanhang pratar kvinnor också om skam, speciellt när det gäller deras egna eller männens familjer. Men det förekommer att skam också kan hindra dem från att söka hjälp eller berätta sanningen när de har kontakt med myndigheter. I många fall uttrycker kvinnan en förståelse för att deras närmaste reagerar med hänvisning till att de vill deras bästa.

Ekonomi

Murray (2005) påpekar att inkomstfall är en av de viktigaste konsekvenserna av frihetsberövningen (Liebling & Maruna (red.) 2005). Ekonomiska svårigheter förekommer hos alla. Elsa var tvungen att ta ett extra jobb och ett banklån för att klara av utgifterna. Den ekonomiska pressen har också lett till att två av kvinnorna har varit tvungna att flytta. Doris säger att det verkligen inte finns utrymme att unna sig någonting extra och Anna uppger att hon har fått sälja ägodelar för att klara sig.

Arbete och Fritid

Flera av informanterna beskriver att mycket av deras lediga tid går åt att besöka sin man och ta hand om barnen. Några av informanterna berättar att de inte har samma tid eller ork att umgås med vänner och att orken på arbetet tryter.

Coping

Det finns både likheter och skillnader i hur kvinnornas hanterat sin situation. Lazarus & Folkman (1985) skiljer mellan emotionsfokuserad och problemfokuserad coping, två copingmekanismer som sker parallellt med varandra (Lazarus & Folkman, 1985, s. 152-154). Enligt författarna koncentreras den mesta kraften på emotionsfokuserad coping (vilket syftar till att reglera de känslomässiga reaktionerna på en påfrestande händelse) då det inte finns någon lösning på problemet (problemfokuserad coping) vilket stämmer överens med de reaktioner kvinnorna redogjort för kring tiden då deras man precis blivit frihetsberövad. Det

fanns vid tidpunkten för frihetsberövandet inte mycket någon av kvinnorna kunde göra för att försöka lösa den stressvällande händelsen. Några av kvinnorna beskriver att de helt tappade fotfästet då mannen helt plötsligt försvann och satt häktad. När kvinnorna sedan fick kontakt med sina respektive män kunde de i högre grad ägna sig åt problemfokuserad coping (a.a. s. 150-152).

Alla nya situationer och problem har inneburit olika former av problemfokuserad coping för kvinnorna. Samtliga uppger att de känner sig starka och stolta över vad de har åstadkommit rent praktiskt men också emotionellt. Weisaeth & Mehlum (1997) menar att framgångsrik coping ger en upplevelse av kontroll som kan motivera individen att söka nya vägar och lösningar som kanske kan bidra till personlig mognad (Weisaeth & Mehlum, 1997, s. 22). Informanterna ger exempel som körkort, nytt arbete, nya vänner, våga stå upp för sig själv, bra mamma som olika saker som de åstadkommit på egen hand och som de är stolta över. Både Anna och Gunilla ger uttryck för att tidigare framgångsrikt bemästrat omständigheter som varit tuffare än deras mans frihetsberövning varför de valt att se den rådande situationen som något de lättare kan övervinna.

Strategier för olika former av emotionsfokuserad coping har för kvinnorna bland annat varit avståndstagande från de som varit frågvisa, undvikande från familj och vänner med anledning av skam, undvikande av att berätta om det som hänt, undvikande av att visa sig ledsen, positiv jämförelse genom att se fördelarna av sin relation gentemot andra samt försöka ge händelsen ett positivt värde och se fördelarna med det som hänt och intala sig att jag klarar mig (a.a. s. 150-152).

Weisaeth menar att det finns mycket som tyder på att om en aktivering av kroppens stresshormoner varar för länge kan det vara skadligt för en del människor (Weisaeth & Mehlum, 1997, s. 20). Frida beskriver hur hon försökte sig på att arbeta men blev sedan sjukskriven ganska snart. Bea och Elsa beskriver hur de körde på som vanligt och att det först senare gå in i väggen. Doris beskriver hur hon hela tiden har återhämtat sig men att hon nu helt har tappat orken efter hennes mans senaste återfall vilket kan ha och göra med att straffet är mycket längre än tidigare straff samt att hon har svårt att se ett slut på kriminaliteten.

Relationen

Alla utom en av kvinnorna har ett pågående förhållande med barnens far. Varje kvinna beskriver en bred skala av känslor när de berättar om sin relation till mannen. Ambivalenta känslor är inte ovanliga. Flera kvinnor berättar om ilska, hatkänslor, svek och övergivenhetskänslor. Män kan vara svartsjuka och kontrollerande. De har kunnat vara arga

över den situationen männen har utsatt dem för, men ändå älska mannen och sakna honom djupt. Många berättar att relationen har blivit starkare och dialogen med mannen bättre. Även känslorna kring mannens hemkomst är ambivalenta. Alla ser fram emot frigivningen men flera kvinnor känner även en oro inför den nya omställningen. De har vant sig vid att bo ensamma med sina barn och bestämma hemma. Hemkomsten kan innebära en risk för konflikter men kvinnorna som tar upp det är förberedda och tror att det handlar om en övergångsperiod.

Enligt Girshicks (1996) studie förde separationen från männen med sig både negativa och positiva konsekvenser. Tiden som ensamstående förälder upplevdes som påfrestande men många kvinnor förklarade att relationen hade blivit starkare med mer tillit och att männen hade fått tid att reflektera över sina liv (Girshick 1996, s. 49). I Miller & Felmlées (2005) studie var kvinnorna nöjda med sina relationer med männen och kunde ha en positiv inställning till frihetsberövandet, framför allt om mannen hade missbruksproblem. Ingen av våra informanter hade den problematiken men vi har i vår studie fått liknande resultat. Elsa glädjer sig över att mannen har skaffat sig en utbildning inne i fängelset och deltagit i föräldrakurser. Doris säger att hennes man har mognat och har blivit intresserad av socialt arbete. Alla som har ett förhållande med mannen ser hoppfullt på framtiden med mannen.

Stöd

Det sociala stödet, eller brist därav, har en central roll för kvinnorna i studien. Det framkommer att alla hade önskat sig mer stöd och efterlyser bättre stödinsatser för kvinnor i en liknande livssituation. Även litteraturen vi tagit del av lyfter upp vikten av stödinsatser, dels i form av stödgrupper och tillfällen där kvinnor får träffa andra, men också mer samhälleligt stöd, lätt tillgänglig information och samverkan mellan myndigheter (Light & Cambell, 2006; Sassi & Huhtimo, 2009; Laamanen & Rantakömi, 2008; Viljamaa, 2003; Schwartz & Weintraub, 1974; Ardeitti, Lambert-Shute & Joest, 2003). Vi kommer nedan att presentera de viktigaste aspekterna av socialt stöd enligt House (Williams, Barclay & Schmied, 2004, s.953; Viljamaa, 2003, s. 25).

Det emotionella stödet som kvinnorna i vår studie har fått har varierat under tid. Några av kvinnorna beskriver en stor ensamhet i början, till exempel Elsa, vilket i hennes fall delvis berodde på att hon var relativt nyinflyttad i Sverige och var utan socialt nätverk. Hennes sociala situation har idag förbättrats avsevärt. Bea försökte hålla både släkt, vänner och myndigheter på avstånd i början på grund av skam, men får idag glädje av att både kunna ge och ta emotionellt stöd i och med att hon är öppen med sin historia. Hon har också deltagit i

olika slags grupper som hon bedömer som givande. Andra betydelsefulla stödkällor har varit nära vänner eller den egna eller mannens släkt. Även mannen nämns som en viktig resurs och paret stödjer varandra. Två kvinnor i studien är inte nöjda med stödet de har fått från vuxenpsykiatrin. Doris upplever inte att personalen där har haft tillräckligt med kunskaper om hennes specifika situation och hon har inte fått terapi trots egen önskan. Frida tycker inte att terapin hon fick var någonting för henne. Elsa är däremot mycket nöjd med sin vårdkontakt, även Bea fick hjälp av sin terapeut.

En anledning till att kvinnorna inte fått adekvat stöd från sin omgivning kan bero på att de håller mycket för sig själva, vilket kan bero på skam, brist av tid eller ork att söka hjälp. Två av dem som inte har fått stöd för sin egen del anger att de skulle ha tackat ja om någon erbjudit det. Flera av kvinnorna uttrycker tydligt en vilja att kunna hjälpa andra i en liknande situation.

Det praktiska stödet som kvinnor har haft störst behov av är ekonomisk. Alla intervjuade nämner ekonomiska problem som en konsekvens av frihetsberövandet. Tre av kvinnorna har fått ekonomiskt bistånd från socialtjänsten under en kortare period. Bostadsbidrag och vårdnadsbidrag är andra former av ekonomiskt stöd. Även ekonomiskt stöd från släkten förekommer i liten skala. Sådant stöd kan också innebära hjälp med barnpassning av grannarna eller vänner. Anmärkningsvärt är att det praktiska stödet kvinnorna i studien har fått har varit mycket litet. De har ofta fått göra stora ansträngningar själva för att få vardagen att fungera.

Det informativa stödet omfattar kunskap, råd och hjälp med att lösa problem. Stöd kan ges både direkt från en person till en annan, eller indirekt via myndigheter (Williams, Barclay & Schmied, 2004, s.953; Viljamaa, 2003, s. 25). Resultatet i studien är samstämmigt med litteraturen. Kvinnorna har fått behövlig information när de själva har letat efter det från både myndigheter och privatpersoner, men att skaffa sig den nödvändiga informationen om exempelvis kriminalvården upplevs inte som enkelt. Öron kring gripandet har varit mycket stor hos alla och häktningsperioden upplevs som påfrestande. De har inte vetat vilket brott det handlar om och inte fått kontakt med mannen.

Bryggan lyfter alla informanterna upp som en plats dit man kan vända sig om man behöver hjälp, även om Bryggan mest har barnen i fokus. Men att hitta till Bryggan, det önskar många att de hade gjort mycket tidigare, helst direkt efter det överraskande gripandet. Då är informationsbehovet som störst enligt många. Vägarna till Bryggan har varit olika. Information om Bryggan har kvinnorna fått genom skolan, socialtjänsten, Internet eller från

mannen som har deltagit i Bryggans informationsträffar på anstalten. Alla har inte velat blanda in myndigheter i sina liv, ibland för rädsla att deras barn skulle bli omhändertagna. Några av kvinnorna beskriver också hur bekräftelse från omgivningen har hjälpt dem att se sig själva med nya ögon. De berättar hur självuppskattningen har ökat med tiden och när de har fått positiv feedback och beröm från andra.

Det framkommer i resultatet att familjen, vänner, andra med samma erfarenheter och de professionella alla har en betydelsefull roll i dessa kvinnors liv och i återhämtningsprocessen efter en traumatisk upplevelse. Olika typer av stöd behövs vid olika tidpunkter och både emotionell och praktisk stöd behövs. Alla kvinnor i studien är mycket måna om sina familjer och vill det bästa för sina barn. De har främst kontaktat Bryggan för barnens skull. De menar också att det är viktigt att barnperspektiv beaktas även av andra aktörer, som kriminalvården och polisen.

Diskussion och egna reflektioner

Vi har i denna uppsats intervjuat sju kvinnor som har barn tillsammans med män som är eller har varit frihetsberövade. Syftet har varit att belysa vilka konsekvenser ett fängelsestraff kan ge familjen. Vi vill i slutdiskussionen lyfta fram de mest centrala aspekterna i vår studie.

Vi har kunnat urskilja ett antal konsekvenser som samtliga informanter bevitnar om. Gemensamt för alla har varit ekonomiska bekymmer, stor oro och rådlöshet efter gripandet, samt psykiska påfrestningar. Sorgen på grund av separationen har varit påtaglig. Kvinnorna delar även oron för barnen, vilket har resulterat i att de har sökt sig till Bryggan. De har alla varit restriktiva med sanningen om mannens fängelsestraff, dock av olika anledningar. Att socialt förlora "ansiktet" är enligt litteraturen är en av de smärtsammaste känslorna människa kan känna (Cullberg, 2005, s. 131). De allra flesta har upplevt skamkänslor, de har också velat skydda familjen från att bli dömda av omgivningen. Skam kan skapa kris, det är tärande och har en negativ påverkan på självkänslan. Skam kan också leda till social isolering, vilket vi har fått bekräftat i studien. Detta skapar en ond cirkel då kvinnor just i den situationen är ofta i stort behov av socialt stöd. Att inte kunna prata om sin situation, att behöva leva i en lögn och vara rädd för omgivningens kommentarer orsakar mycket psykiskt lidande och hämningar som med tiden kan ha förödande konsekvenser. Samtalet och möjligheten till att få stöd tror vi är en primär aspekt för att kunna bemästra en kris.

En aspekt som vi vill belysa men som vi valt att inte fokusera på i den här uppsatsen är att kvinnornas livssituationer ser olika ut. En kvinna ser tillbaka i tiden och har för länge sedan skilt sig från barnens pappor. Någon väntar på en frigivning inom snar framtid, för en annan

kan återföreningen vara långt fram i tiden. Det finns familjer med där återföreningen redan har skett. Det finns en skillnad i att exempelvis se tillbaka på en tuff situation efter många år och att befinna sig i en situation där mannen skall sitta frihetsberövad i flera år till. Dock ser vi likheter i de känslor de förmedlar kring att ha sin man i fängelse.

En del kvinnor har lärt sig försvara sin kärlek, omgivningens ifrågasättande kommentarer kan också bidra till att förhållandena växer starkare. Kvinnorna är lojala mot sina män och familjen, trots frustrationen och den sociala degraderingen som männens brott har orsakat dem. Vi undrar om samma sak skulle gälla om rollerna var motsatta och majoriteten av landets fångar var kvinnor?

Samtliga kvinnor i studien är själva ostraffade och inget missbruk har förekommit i familjerna. Vi har inte heller fått den uppfattningen att de skulle ha en särskild fallenhet för kriminella män. Detta vill vi lyfta fram eftersom vi har mött många förutfattade meningar och fördömande attityder gentemot kvinnor som har en relation med dömda män då vi berättade om vårt ämnesval. Flera av dem har träffat sina män tidigt i livet och de har långa förhållanden. De som har träffat sin man med vetskapen om deras kriminalitet har blivit kära i människan bakom deras brottsliga handlingar och förefaller skilja på dessa två. Alla de kvinnor som har en relation med mannen idag betonar vikten av männens roll som pappa och gör stora ansträngningar för att barnen ska ha en bra kontakt med sina fäder.

Det viktigaste resultatet i studien enligt oss är upptäckten att behovet av stöd hos frihetsberövades familjer är stort men att det inte bemöts av samhället. Ett helhetsperspektiv måste beaktas när man möter dessa familjer, inte minst av förebyggande skäl. Professionella måste införskaffa bättre kunskaper om målgruppen för att kunna bemöta dem på ett bra sätt. Polisen och kriminalvården måste beakta barnperspektiv och informationen kring omständigheterna vid anhållandet måste förbättras. Kvinnorna efterlyser informativt stöd direkt efter gripandet, när chocken är som störst: *vart kan jag vända mig för att få kunskap, råd och stöd?* Den största hjälpen kvinnorna har fått var av personer som var införstådda med deras situation, gärna andra med liknande erfarenheter. I vår research inför studien hittade vi inga särskilda och stabila stödformer för just den här målgruppen. Bryggan, som riktar sig till barn och ungdomar, välkomnar dessa kvinnor men det har ofta tagit lång tid innan de har hittat dit. Det behövs samhälleliga insatser med kontinuerlig finansiering för att kunna etablera varaktiga stödformer.

Vi hoppas med denna studie kunna bidra till att målgruppens behov får större uppmärksamhet. Det var även en bidragande faktor till att kvinnorna tackade ja till att medverka.

Källförteckning

Alvesson, Mats & Sköldberg Kaj (1994). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.

Arditti, Joyce A. Adritti; Lamber-Shute, Jennifer; Joest, Karen (2003). *Saturday morning at the jail: Implications of incarceration for families and children*. Family Relations, 2003, Vol 52, No. 3.

Björkhagen Turesson, Annelie. (2009). *Mor i fängelse – mödrar och barn berättar*. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete.

Brunt David & Hansson Lars.(2005). *Att leva med psykiska funktionshinder – livssituation och effektiva stödinsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Cullberg, Johan. (2005). *Kris och utveckling – ny omarbetad utgåva med tillägg av Tom Lundin om katastrofpsykiatri*. Stockholm: Natur och kultur.

Dahlgren Lars & Starrin Bengt.(2004). *Emotioner, vardagsliv och samhälle*. Lund: Liber förlag.

Giddens, Anthony. (1994) *Sociogi*. Volum 1.Lund: Studentlitteratur.

Girshick, Lori B. (1996). *Soledad women: wives of prisoners speak out*. Praeger Publishers; 88 Post Road West; Westport; CT; 06881.

Goffman, Erving. (2002). *Stigma - den avvikandes roll och identitet*. Prisma ePan: Stockholm.

Hairston, J. Creasie Finney. (2002). *Prisoners and families: Parenting issues during incarceration*. Paper prepared for conference From Prison to Home, January 30-31, 2002.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Laamanen, Niina & Rantakömi Laura. (2008). *”Ei oo niinku yksin tässä” Vertaisryhmätoiminnasta tukea vankiperheille*. Degree Programme in Social Services. Tikkurila Finland: Laurea University of Applied Sciences.

Lazarus, Richard, S. & Folkman, Susan (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer publishing company.

Light, Roy & Campbell, Bryony (2006). *Prisoners' Families: Still Forgotten Victims?* Journal of Social Welfare & Family Law Vol. 28, Nos 3–4, September–December 2006, pp. 297–308. Journal of social welfare & family law. University of the West of England.

Lowenstein, Ariela (1986). *Temporary single parenthood – The Case of Prisoners families*. Family Relations, 1986, 35, 79-85.

Melin, Mie (1998). *Fångarnas barn*. Stockholm: Rädda Barnen.

Neuman, William Lawrence (2006). *Social research methods. Qualitative and quantitative approaches* (6th ed.). University of Wisconsin at Whitewater: Pearson Education Inc.

Sassi, Tarja & Huhtimo, Petra (2009). ”*Koettiin olevamme se perhe...*” Ehjä Perhe – Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi. Kriminaalihuollon tukisäätiön monisteita 1/2009.

Schwartz, Mary C. & Weintraub, Judith (1974). *The prisoner's wife: A study in crisis*. Federal Probation, 38(4), 20-26.

Scheff, Thomas J & Starrin, Bengt (2002). *Skam och sociala band – om social underordning och utdragna konflikter*. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.), *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Sjöström Ulla (1994). *Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar*. Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet: *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (2002). Vällingby: Elanders Gotab.

Wallén, Göran (1993). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Weisaeth, Lars & Mehlum, Lars (1997). *Människor, trauman och kriser*. Borås: Natur och Kultur.

Williams, Philippa & Barclay, Lesley & Schmied, Virginia. (2004). *Defining Social Support in Context: A Necessary Step in Improving Research, Intervention, and Practice*. QUALITATIVE HEALTH RESEARCH, Vol. 14 No. 7, September 2004 942-960. SAGE Publications.

Ödman, Per-Johan (1994). *Tolkning förståelse och vetande: hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Nordstedts Förlag.

Webbsidor

Murray, Joseph. (2005). The effects of imprisonment. I A.Liebling, S. Maruna (Red). The effects of imprisonment on families and children of prisoners.(s. 442-458). Tillgänglig <http://books.google.com/books?id=0-oti4wfZogC&pg=RA1-PA442&dq=%EF%82%B7+The+effects+of+imprisonment+on+families+and+children+of+prisoners+Joseph+Murray1&lr=&hl=sv>

Viljamaa, Marja-Leena Anita (2003). *Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki*.(Child and maternity welfare clinics today and tomorrow. Supporting parenthood, family-centered services and peer groups.) Jyväskylän yliopisto.[www-dokument]. <<http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9513914275.pdf>>.

Stiftelsen för Kriminalvårdens Främjande
<http://www.krits.fi/SVENSKA/toppsidan.htm>
Bryggan Stockholm
<http://www.bryggan.a.se>
Kriminalvården
<http://www.kriminalvarden.se>

BILAGA 1

Intervjuguide

Bakgrund

Kvinnans ålder, familjesituation, barn, yrke.

Typ av brott, straffens längd.

Öppenhet och Reaktioner

Har du varit öppen med fängelsedomens?

Till vem har du berättat och när? (T.ex. släkt, vänner, kollegor, skolan, myndigheter).

När och hur väljer du att dölja? Varför?

Har du upplevt skam och stigmatisering? Fördomar?

Gripandet

Berätta hur det var, var det väntat eller en överraskning?

Situationen, problem och lösningar?

Dina reaktioner?

Fick du hjälp från andra?

Vad var svårast?

Konsekvenser

Vad har fängelsedomens gett för konsekvenser?

Har domen påverkat ekonomin?

Besöker du och barnen anstalten? Hur ofta? Tankar kring besöken?

Har pappan permissioner?

Barn

Har frihetsberövandet påverkat barnen? Hur?

Vet skolan och vänner om pappans situation?

Tankar kring barn och uppfostran?

Hälsa och coping

Har fängelsedomens påverkat din hälsa? Hur?

Vad har du känt för känslor?

Hur gör du för att orka, hur söker du lindring?

Stöd

Vad har du fått för stöd?

Hur har den fungerat?

Bemötandet av myndigheter?

Nätverk, har din släkt eller andra nära varit delaktiga?

Vilket stöd saknar du, vilka förändringar bör ske?

Har kontakten med kriminalvården fungerat bra, har du fått tillräcklig information?

Har du haft kontakt med socialtjänsten?

Andra myndigheter eller vårdgivare?

Hur hittade du till Bryggan?

Har du hittat andra stödinsatser?

Relationen

Har relationen förändrats? Hur?

Vad är positivt respektive negativt med separationen?

Har du känt dig arg eller besviken? Har du kunnat visa det?

Tankar kring parförhållandet?

Framtiden

Hur ser framtiden ut?

Vad har du för framtidsplaner?

Tillägg

Tips och råd till andra i liknande situation?

Bilaga 2

Informationsbrev

Vi är två blivande socionomer som heter Pia Bergström och Hanna Cederström. Vi går sista terminen på socionomprogrammet vid Ersta Sköndal Högskola och skriver där en C-uppsats som avslutande moment. Studiens fokus är på kvinnor som har barn tillsammans med män som sitter frihetsberövade. Syftet är att belysa kvinnornas upplevelse av sin livssituation utifrån aspekterna i ekonomi, fritid, arbete, hälsa, relationer och sociala kontakter.

Anhöriga till frihetsberövade är föga uppmärksammas grupp och vi hoppas att uppsatsens resultat ska ge en större förståelse för vad det innebär samt belysa vilka resurser som saknas.

Vi vill intervjua dig därför att vi är intresserade av att få veta hur du upplever din livssituation och höra vilka erfarenheter du bär med dig efter frihetsberövandet av din anhörig.

Intervjun kommer att ta ungefär en timme.

Vi vill att du ska känna dig trygg och säker under och efter intervjun. Du kan när som helst avbryta intervjun eller avböja att svara på vissa frågor. Vi kommer att spela in samtalet på band. Detta för att det som sägs ska kunna återges korrekt och på ett sanningsenligt sätt förmedlas i uppsatsen. Resultatet av intervjun kommer att presenteras på ett sådant sätt att inga känsliga uppgifter om dig som privatperson lämnas ut. Under den tid intervjumaterialet bearbetas kommer det att förvaras oåtkomligt för obehöriga, därefter kommer det inom rimlig tid att raderas.

Du är välkommen att höra av dig till oss om du har några frågor eller funderingar kring studien.

Du kan även nå oss genom Bryggan.

Med vänliga hälsningar

Pia Bergström
piabergstrom@telia.se

Hanna Cederström
hannacederstrom@yahoo.com

